

”ETTÄ MEILLÄ OLIS ROHKEUTTA MYÖS TEHDÄ ASI-
OITA TOISIN”

Diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä hädän ääripäässä ole-
vien ihmisten kanssa työskentelystä

Noora Nurmi ja Janne Yrjölä

Opinnäytetyö, kevät 2015

Diakonia–ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Järvenpää

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön suuntautu-
misvaihtoehto

Sosionomi (AMK) + diakonian virka-
kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Nurmi, Noora ja Yrjölä, Janne. ”Että meillä olis rohkeutta myös tehdä asioita toisin.” Diakoniatyöntekijöiden näkeksiä hädän ääripäässä olevien ihmisten kanssa työskentelystä. Kevät 2015 67s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä Järvenpää. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + diakonian virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tarkoitus oli tarkastella kirkkojärjestykseen kirjatun diakoniatyön määritelmän toimivuutta ja sen merkitystä diakoniatyön suunnittelussa, kehittämisessä ja toteutuksessa. Vuonna 1943 kirjattu määritelmä on pysynyt pitkälti saman sisältöisenä tähän päivään asti. Se kertoo diakoniatyön olevan työtä hädän ääripäässä, siellä missä hätä on suurin ja missä muuta apua ei ole saatavilla. Halusimme selvittää onko diakoniatyön merkittävin sisältö edelleen työssä hädänalaisten parissa ja miten se seurakunnissa näkyy.

Opinnäytetyötä varten haastateltiin Raision ja Riihimäen seurakuntien diakoniatyöntekijöitä heidän näkemyksistään. Haastatteluissa kysyttiin näkemyksiä tämän päivän hädänalaisista, työajan kohdentamisesta hädänalaisille ihmisille, työn suunnittelusta ja kehittämisestä sekä unelmista diakoniatyön tulevaisuuteen liittyen. Haastatteluaineisto analysoitiin teemoittelemalla sitä keskeisten merkitysisältöjen löytämiseksi.

Opinnäytetyön tulokset osoittivat, että kirkkojärjestyksen määritelmä hädänalaisten auttamisesta oli edelleen ajankohtainen ja keskeinen diakoniatyön missio. Esille tuli myös ristiriitaista tietoa hädänalaisten kanssa tehtävästä työstä ja sen suunnittelusta. Diakoniatyö on rakentunut vuosien saatossa nykyiselleen reagoiden yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Osa tämän hetken toiminnasta, niin tärkeää kuin olikin, koettiin myös rasitteeksi ja esteeksi uuden luomiselle. Huolimatta hädänalaisten auttamisen keskeisyydestä diakoniatyöntekijät tekivät työtä muillakin perusteilla valikoituneiden asiakkaiden kanssa. Diakoniatyöntekijät haaveilivat avoimesta diakoniasta ja kattavasta etsivästä työstä.

Opinnäytetyö osoitti, että tutkimusseurakunnissa tehtiin arvokasta ja tarpeellista työtä. Työn sisältö oli kuitenkin osittain ristiriidassa diakoniatyön määritelmän kanssa. Tutkimustulokset kutsuvat ja mahdollistavat kirkon diakoniatyön tutkimaan oman työnsä sisältöä ja valintoja sekä niiden perusteluja

Asiasanat: diakonia, diakoniatyö, diakoniatyön määritelmä, diakoniatyön kehittäminen, kirkkojärjestys, huono-osaisuus

ABSTRACT

Nurmi, Noora ja Yrjölä, Janne. "That we would have courage to also do things in a different way." Diaconal workers' thoughts about working with the neediest people. 67 pages, two appendices. Language: Finnish. Järvenpää, spring 2015. Diaconia University of Applied Sciences. Degree programme in social services, option in diaconal work. Bachelor of social services.

The purpose of this thesis was to view the meaning of the official definition of Finnish churches' diaconal work and its effect on planning, development and practise of diaconal work. The definition, first formulated in 1943, has changed very little until this day. It states that diaconal work should be work that is done with the people in the biggest need and those who have no-one else to help them. We wanted to find out, is helping the neediest still the most significant item in diaconal work and how is it shown in congregations.

To find out, we conducted a qualitative survey among diaconal workers to ask their opinions. The survey was made in the parishes of Riihimäki and Raisio. We wanted to find out the neediest people and groups today and how the diaconal workers allocated their work hours between these groups. We also wanted to know how the work is planned and developed and what hopes and dreams the respondents had concerning the future nature of their work. The gathered material was analyzed by themes and with mindmaps to find key meanings.

We found out that the official definition of diaconal work is still topical and a fundamental mission in diaconal work. We also learned that the diaconal work has developed to its current state over several years, reflecting the changes in the society. Some of its forms are a burden and an obstacle to developing something new. The work amongst the people in distress is done but there are also a lot of customers chosen for other reasons. Diaconal workers are desiring more open diaconal work and wide outreach. Obstacles to change were found but also numerous opportunities.

We hope that this thesis will encourage the diaconal workers to start taking steps towards change and the diaconal work of their dreams.

Keywords: diaconia, diaconal work, definition of diaconal work, development of diaconal work, church law, disadvantaged

SISÄLLYS

1 JOHDANTO JA TAUSTA.....	5
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	7
2.1 Seurakuntadiakonian synty	7
2.2 Seurakuntadiakonian vaiheita	14
2.3 Laman jälkeinen diakoniatyö	17
2.4 Diakoniamääritelmä kirkkolaisissa ja kirkkojärjestyksessä.....	22
2.5 Huono-osaisuus	23
3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	26
3.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset	26
3.2 Raision ja Riihimäen kaupungit tutkimusympäristöinä.....	27
3.3 Raision ja Riihimäen seurakunnat tutkimusympäristöinä	30
4. TUTKIMUSMENETELMÄT	31
4.1 Haastattelut	31
4.2 Haastattelukysymykset.....	32
4.3 Haastattelujen analysointi.....	33
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA LUOTETTAVUUS.....	35
5.1 Hädän määrittely ja asiakastyön valinnat	35
5.2 Visio tulevaisuuden diakoniatyöstä.....	42
5.3 Toiminnan kehittämisen haasteet.....	46
5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	49
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	52
7. POHDINTA	55
LIITE 1: HAASTATTELUKYSYMYKSET	63
LIITE 2: AINEISTON ANALYYSISSA KÄYTETYT MIELIKUVAKARTAT	65

1 JOHDANTO JA TAUSTA

Viime vuonna vietettiin seurakuntadiakonian 70-vuotisjuhlavuotta. Diakoniatyö on aikanaan syntynyt Suomessa kulloistenkin ajankohtaisten tarpeiden paineessa. Kirkkojärjestyksessä diakoniatyön tarkoitus määritellään yhtäältä melko laveasti, mutta toisaalta tarkasti velvoittaen: ”Seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Toiminnasta määrätään tarkemmin kirkkoneuvoston tai seurakuntaneuvoston hyväksymässä diakoniatyön johtosäännössä.” (Kirkkojärjestys 1993.)

Tähän määritelmään päätyminen ei ole ollut aivan itsestään selvää. Tämän vision takana oli muutamia viisaita miehiä, joilla oli unelma seurakuntadiakoniasta. 1800-luvun lopulla Suomen kirkolta otettiin pois siihen mennessä velvollisuutena ollut ”vaivaisten” hoito ja yhteiskunnallinen sosiaaliturva otti haparoivia ensiaskeleitaan. Kirkon piti uudelleen muodostaa suhteensa kristillisen laupeudentyön tekemiseen. Nyt yhteiskunta on jo pitkään suoriutunut näistä tehtävistä ilman kirkkoa ja hyvinvointiyhteiskunta on kehittynyt tukemaan kansalaisiaan niin, ettei sosiaaliturvan väliinputoajia pitäisi olla. Kuitenkin edelleen tutkimukset kertovat ihmisistä, jotka putoavat yhteiskunnan turvaverkkojen läpi.

”Suurimman hädän” alla elävät ja ne, ”joita ei muulla tavoin auteta”, ovat vaihtuneet useampaan kertaan sitten diakoniatyön määritelmän syntyäiköiden. Kuinka seurakuntadiakonia on onnistunut seuraamaan tätä muutosta? Keitä ovat tämän ajan suurimman hädänalaiset? Miten seurakuntadiakonia pystyy vastaamaan hädänalaisten ihmisten tarpeisiin? Onko kirkkojärjestyksen diakoniatyön määritelmä enää ajankohtainen? Onko diakoniatyö hädänalaisten auttamista vai erityisryhmille suunnattua yleistä seurakuntatyötä? Näitä kysymyksiä tämä opinnäytetyö pyrkii selvittämään kahden keskenään vertailukelpoisen seurakunnan diakoniatyöntekijöitä haastatteleamalla.

Sekä sosionomin että diakonin työssä työotteen tulisi olla tutkiva ja vaikuttamaan pyrkivä. Tämän opinnäytetyön kautta opettelemme tutkimaan tulevan työme

maastoa haastattelemalla diakoniatyöntekijöitä heidän työstään ja sen kohdentumisesta kirkkojärjestyksen määritelmän mukaisesti. Diakoniatyön on erityisesti säästöjen paineissa hyvä tuoda esiin työnsä sisältöjä ja merkityksiä. Tämä auttaa pohtimaan työn lähtökohtia sekä kohdentamaan väheneviä resursseja tarvittaessa uudelleen. Opinnäytetyötä tehdessämme opimme tarkastelemaan diakoniatyön motiiveja ja erilaisia toteuttamistapoja sekä työn perusteiden esittämistä.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Seurakuntadiakonian synty

Tämän opinnäytetyön teoreettinen viitekehys on kirkkojärjestyksen diakoniatyön määritelmä. Nykyisen kaltainen kirkkojärjestyksen diakoniatyön määritelmä on kirjattu ensi kertaa kirkkolakiin kirkolliskokouksessa 1943, jonka jälkeen se ei ole merkittävästi muuttunut. Ymmärtääksemme paremmin tätä määritelmää esittelemme tässä opinnäytetyössä seurakuntadiakonian syntyä ja vaiheita diakoniatyön määritelmän kannalta. Voidaksemme pohtia määritelmän toteutumista tänä päivänä tarkastelemme myös huono-osaisuuden määrittelyä.

Suomalaisen seurakuntadiakonian synty ja kehitys on sidoksissa yhteiskunnan muutoksiin ja hyvinvointivaltion kehittymiseen. Diakonian toteutus ja sen muutokset ovat vahvasti sidoksissa ympäröivään todellisuuteen. Ensin oli seurakunta ja sitten vasta kunta. Suomen ollessa vielä Ruotsin vallan alla vastuu köyhäinhuollosta kuului kirkolle. Kunnallishallinto luotiin vasta 1860- ja 1870-luvuilla, minkä jälkeen köyhäinhuolto siirtyi kuntien vastuulle. (Roivainen 2013, 57.)

Köyhäinhuoltojärjestelmä viime vuosisadan alun Suomessa perustui vaivaishoitoasetuksiin vuosilta 1852 ja 1879. Niiden perusajatuksena oli, että jokainen oli velvollinen elättämään itse itsensä ja sen lisäksi alaikäiset lapsensa ja mies vaimonsa. Asetuksiin oli kirjattu myös velvoitteita elatuksen antamiseen alenevassa ja ylenevässä polvessa. (Ihamäki-Salo 2008, 51.) Vaivaishoitoasetuksen asettamia velvoitteita hoitivat kirkot ja papit, joiden vastuulla oli alueensa köyhät ja vaivaiset. Jokaisessa kylässä tuli olla vaivaishoitohallitus ja niiden puheenjohtajana toimi kirkkoherra. (Malkavaara 2009, 326.) Seurakunnan ja pitäjän muodostamassa köyhäinhuoltojohtokunnassa päätettiin köyhäin hoidon järjestämisestä ja päätökset linjattiin vuosittain. Hoitovaihtoehtoja olivat ruotuhoito, pito köyhäintalossa, elätehoitoon antaminen ja kotiavustukset. (Kaukovalta 1940, 24–25.) Varoja vaivaiskassaan hankittiin veroilla, maksuilla ja vapaaehtoisilla lahjoituksilla. Kirkon ovella puusta tehty vaivaisiijä toimi kolehdinkerääjänä köyhille. (Kansanaho & Hissa 1979, 49.)

Vuonna 1863 Suomen valtiopäivät kokoontui ensimmäistä kertaa Suomen Venäjään liitämisen jälkeen. Kirkkolaki valmistui vuonna 1869, minkä myötä valtio ja kirkko erotettiin hallinnollisesti toisistaan. (Malkavaara 2009, 326–327.) Vaivaishoitoasetus vuonna 1879 siirsi köyhäinhoidon kuntien vastuulle. Asetuksessa mainittiin mm. että ”vaivaishoito on yhteiskunnalliseen, eli porvarilliseen kuntaan kuuluva asia”. Asetuksen taustalla oli kunnallishallinnon uudistus, joka oli käynnistynyt 1860-luvulla ja oli merkittävä osa suomalaisen yhteiskunnan järjestäytymistä teollistumisen aikana. Kunnissa oli valtava tehtävä köyhäinhoidon järjestämisessä kirkkoherrojen ja seurakuntien jäädessä pois tehtävistä. Vastuu oli siirtynyt organisaatiolle, jolla oli hyvin vähän kokemusta hallinnollisista tehtävistä. Monet lautakuntien puheenjohtajina toimivista talonpojista olivat lukutaidottomia. Tuen tarvitsijoiden määrä oli kasvanut merkittävästi, olihan taustalla suuret nälkävuodet. Talouden kantokyky oli koetuksella ja avustuksen piiriin pyrittiin päättämään vain kaikista kurjimmassa asemassa olevat ihmiset, eli vanhukset, parantumattomasti sairaat ja lapset. (Ihamäki-Salo 2008, 48–51.)

Lakisääteisen yhteiskunnan toteuttaman köyhäinhoidon täydentäjäksi tarvittiin hyväntekeväisyyttä (Kansanaho & Hissa, 1979, 49–50). Uusi kirkkolaki edellytti, että kirkkoherran on edelleen huolehdittava erityisesti seurakunnan vaivaisista. Kirkkolain luvun viisitoista mukaan ”Seurakunnan vaivaisista tulee kirkkoherran pitää erinäistä huolta, ilmoittaa heitä tarpeen mukaan autettaviksi ja kristillisesti heidän asiaansa valvoa.” Papisto iloitsi köyhäinhoidon siirtymisestä kunnan hoitoon. Papisto katsoi, että se vapautui yhteiskuntatyöstä ja saattoi keskittyä tärkeämpänä koettuihin hengellisiin tehtäviin. (Malkavaara 2009, 327.)

Suomalainen seurakuntadiakonian kehitys sai alkunsa 1800-luvun lopulla. Huoli kirkon aseman heikkenemisestä ja yhteiskunnallisten epäkohtien kasvu käynnistivät toiveen diakoniatyön paluusta alkujuurille, alkuseurakunnalliseen malliin. Saksassa syntynyt sisälähetys vaikutti sekä laitos- että seurakuntadiakonian syntyyn Suomessa. Tavoitteena oli hengellisen ja yhteiskunnallisen rappion korjaaminen evankeliumin julistuksen ja heikoimpien auttamisen keinoin. (Gothóni, Helosvuori, Kuusimäki & Puuska 2012, 32.)

Nälkävuosien aikana vuonna 1867 perustettiin Helsingin diakonissalaitos huolehtimaan köyhistä ja sairaista. Sen tarkoitus oli naisten kouluttaminen, sairaanhoito sekä huono-osaisimmista huolehtiminen kristillisessä hengessä. (Malkavaara 2009, 327; Kansanaho & Hissa 1979, 51–52.) Euroopassa vastaavia laitoksia oli jo useampia ja niiden toiminnasta olivatkin papit ja lääkärit käyneet hakemassa oppia. Seuraava diakonissalaitos perustettiin Viipuriin kahta vuotta myöhemmin. (Malkavaara 2009, 327.) Diakonissalaitoksissa koulutettiin sisaria, jotka laitoksen lisäksi työskentelivät myös seurakunnissa ja kuntien palkkaamina. Diakoniatyön kehittymistä laitostyöstä seurakuntiin vauhditti valtion tuki diakonissojen palkkaamiseen kiertäviksi sairaanhoitajiksi. (Gothóni ym. 2012, 33.)

Vuonna 1901 perustettiin Sortavalaan diakonilaitos kouluttamaan diakoneja, joiden työksi suunniteltiin vaivaishoidon lisäksi huono-osaisten lasten opetus ja kasvatusta, Raamattujen ja hengellisen kirjallisuuden jakaminen sekä suntiona toimiminen. Diakonikoulutus keskeytyi pian, koska seurakunnat palkkasivat mieluummin diakonissoja saadakseen valtion tukea työntekijöiden palkkaukseen. (Gothóni ym. 2012, 33.) Sortavalan diakonikoulu lopetti toimintansa 1921, jonka jälkeen vuosikymmenien ajan annettiin alan koulutusta yksinomaan naisille suunnattuna diakonissakoulutuksena (Malkavaara 2007, 98).

Vuonna 1905 perustettiin Suomen Kirkon Sisälähetysseura ja sen johtajaksi valittiin Otto Aarnisalo (Gothóni ym. 2012, 32–33). Otto Aarnisaloon katsotaan olevan merkityksellisin diakoniatyön uranuurtaja ja kehittäjä. Aarnisaloon työn ansiosta suomalainen diakonia on kehittynyt seurakuntadiakoniaksi. (Ilkka-Ahola 2001,9; Veikkola 2003,9.) Aarnisaloon teologisen näkemyksen mukaan diakonia oli voittoa Kristuksen julistamisesta. Työskenneltyään köyhien parissa hänelle muodostui vakaumus, että ”kirkon työ oli ulotettava toimimaan yhteiskunnan pohjasakkaan asti, hädän äärimmäiseen päähän.” (Ilkka-Ahola 2001, 10.)

Aarnisalo kehitteli ajatusta seurakuntadiakoniasta kunnallisen vaivaishoidon täydentäjänä. Kun vastuu vaivaishoidosta siirtyi kunnalle, diakonian tehtävää piti miettiä uudelleen. Hahmotellessaan diakonian paikkaa kunnallisen tuen rinnalla Aarnisalo kuvaili kirjassaan ”Suomen kirkon diakoniakysymys ja diakonia, eli seurakunnallinen vaivaishoito”, että kunnan työntekijöillä on taloudellisen tuen

mahdollisuus, mutta työtä leimaa virallisuus ja sen tavoitteena on ajallisten olojen paraneminen. Diakonian piirteitä taas on sydämellä toimiminen, jota toteutetaan aikaa ja rakkautta jakamalla ja sen lopputavoitteena on iankaikkinen paras. Diakonian tehtäväksi tulisi etsiä avuntarvitsijoita ja tukea ihmisiä ja perheitä kokonaisvaltaisesti. (Aarnisalo 1897, 12–18.)

Aarnisalo kuvailee yksityiskohtaisesti, millä tavoin diakonia voi olla hätää vähentämässä. Diakonissan tulisi aloittaa työnsä kysymällä listaa kunnan vaivaisista ja aloittaa työnsä kauimmaisesta mökistä, edetä sieltä talo talolta kysellen kuuluisia ja auttaa ja tukea ihmisiä tarpeen mukaan. Aarnisalo kuvaa diakonissan kohtaavan matkallaan sairautta, lukutaidottomuutta, köyhyyttä ja puutetta, tietämättömyyttä sekä tunnon vaivoja. Diakonissa vastaa niihin mm. järjestämällä vaatekeräystä, suunnittelemalla lasten kouluun pääsyä, kuunnellen, toimittamalla Raamatun sinne, missä sitä ei ole ja opastaen asioissa, joissa asukkaat tarvitsevat tukea. Diakonissan tulisi myös organisoida hyväntekeväisyyttä ja koota lisävoimia laupeudentyöhön opastamalla säätyläisnaisia auttamaan köyhiä. Kristillisen vaivaishoidon lopullisena tavoitteena on Jeesuksen tunnetuksi tekeminen. (Aarnisalo 1897, 12–18.)

Aarnisalon haaveena oli saada seurakuntadiakonia pakolliseksi kaikille seurakunnille. Hänen mielestään diakoniatyön paikka oli nimenomaan seurakunnissa eikä laitoksissa ja yhteisöissä. (Malkavaara 2009, 335.) Aarnisalon ehdotuksessa seurakuntien tuli ottaa palvelukseensa tarvittava määrä diakoneja ja diakonisseja laupeudentyön tekemiseen. Ehdotuksessa diakonissan ja diakonin virat tulisi lisätä kirkkolakiin ja velvoittaa diakonian toteuttaminen kaikille seurakunnille. Diakoniatyön johto kuuluisi tuomiokapituleille ja kirkkoneuvostoille. Kirkkolakikomitea asettui Aarnisalon taakse ja laati asiasta ehdotuksen vuoden 1913 kirkolliskokoukselle. (Kansanaho & Hissa 1979, 59–62; Malkavaara 2007, 101.)

Synodaalikokouksissa ja kirkolliskokouksessa Aarnisalon esitys kohtasi opposition, jonka takana olivat muiden diakonissalaitosten johtajat. He vastustivat ehdotusta, koska se olisi muuttanut sisäkotijärjestelmän ja diakonissat olisivat siirtyneet seurakuntien palvelukseen. Samaten se olisi ulottanut tuomiokapitulien

valvonnan diakonissalaitoksiin asti, jotka olivat tähän saakka saaneet toimia vapaammin. (Kansanaho & Hissa 1979, 59–62; Malkavaara 2007, 101.) Osa kirkolliskokouksen edustajista oli sitä mieltä, että diakonia tulisi säilyttää määräyksistä ja lakipykälästä vapaana. Ehdotuksen vastustajien pääväittäjänä mukaan lakimääräisyys riistäisi diakoniatyöltä sen vapaan luonteen. Yhtenä perusteena diakoniatyön vapaaehtoisuuden puolesta todettiin muun muassa, että diakonia on ”kukka, joka viihtyy parhaiten vapaaehtoisuuden maaperässä”. Vasta-argumentina esitettiin tuloksetta ajatus siitä, että onhan jumalanpalvelus yhtä hento kukka, eikä se ole tarkasta säätelystä huolimatta kärsinyt. (Sormunen 1952, 131–132.)

Aika ei ollut vielä kypsä Aarnisalun unelmalle, eikä vuoden 1913 kirkolliskokouksessa ehdotus saanut riittävästi kannatusta tullakseen hyväksytyksi (Sormunen 1952, 128–132). Käytännössä kyse oli Aarnisalun ja seurakuntakeskeisen diakonianäkemyksen kannattajien tappiosta Helsingin, Viipurin ja Oulun laitosten yhteisrintamalle (Malkavaara 2007, 102). Kirkkolakiin lisättiin kuitenkin pykälään 144 kohta, jossa kirkkoherran tuli ”edistää jatkuvan laupeudentoimen ylläpitämistä seurakunnassa ja varsinkin toimia tarvittavien diakonien ja diakonissojen eli mies- tai naispalvelijoiden ottamiseksi seurakunnan palvelukseen.” Tämän lisäyksen myötä diakonia oli tunnustettu kirkon viralliseksi toiminnaksi. (Kansanaho & Hissa 1979, 62.)

1900-luvun alkuvuosikymmeninä Suomen kirkon diakoniatyö toimi pääsääntöisesti osana paikallista sairaanhoitoa. Valtio yhdisti kaiken sairaanhoitajakoulutuksen vuonna 1929, jolloin myös Helsingin, Viipurin ja Oulun diakonissalaitosten kolmivuotiseksi vakiintunut koulutus tuli lääkintöhallituksen valvontaan. Sisälähetysseura pysyi Aarnisalun johdolla linjassaan ja piti sairaanhoidon ohella koulutuksessa tärkeänä sielunhoitoa ja huoltotyötä, mm. lasten, vanhusten ja vammaisten parissa. Aarnisalo ei myöskään ollut luopunut ajatuksestaan, että diakonia on seurakuntiin eikä järjestöihin kuuluvaa työtä. (Malkavaara 2007, 102.) Diakonissat tekivät laajaa kotisairaanhoitotyötä usein kuntien ja seurakuntien yhdessä palkkaamina. 1930-luvulla 80 % kiertävistä sairaanhoitajista oli diakonissoja. (Malkavaara 2009, 335.) Seurakunnat saivat valtionapua diakonissojen palkkaamiseen ja jos kunnassa työskenteli jo diakonissa, kunta välitti velvollisuutensa sairaanhoitajan palkkaamiseen (Kirkolliskokouksen pöytäkirjat 1943, 455.)

Keskustelu diakonian asemasta kirkkolaisissa oli usein esillä sekä lakimääräisten että yksityisten pappeinkokousten ohjelmissa aina 1880-luvulta asti, mikä osoitti, että asia oli toistuvasti ajankohtainen (Diakoniatoimikunnan mietintö 1942, 6). Kuopion ensimmäinen piispa, Eino Sormunen otti uudelleen esiin Aarnisaloon ehdotuksen diakoniatyön sitomisesta kirkkolakiin ja seurakuntien toimintaan. Perusteluna tälle aktivoitumiselle käytettiin kirkon maalistumiskehityksen voimistumista. (Malkavaara 2007, 103.) Sotavuosien aikaisessa keskustelussa oltiin hyvin yksimielisiä diakonian merkityksellisyydestä. Erimielisyyttä herätti ehdotus diakonian muuttamisesta pakolliseksi sekä seurakuntien velvoittaminen siihen lailla. Piispa Eino Sormusen johdolla toiminut diakoniajohtokunta esitti mietinnössään diakoniaviran perustamista jokaiseen seurakuntaan. Ainoastaan pienimmät ja köyhimmät seurakunnat voitaisiin vapauttaa tästä velvollisuudesta. (Kansanaho & Hissa 1979, 62.)

Vuonna 1940 Piispainkokous asetti toimikunnan, jonka tehtävänä oli laatia selvitys diakonian tilasta seurakunnissa ja suunnitella toimenpiteitä diakonissakasvatuksen edistämiseksi ja diakoniatyön elvyttämiseksi. Toimikunnan puheenjohtajaksi valittiin piispa Eino Sormunen ja muiksi jäseniksi asessori, teologian tohtori V.K. Kuuliala, Helsingin Diakonissalaitoksen johtaja, kirkkoherra Edvin Wirén ja Suomen Kirkon Sisälähetysseuran toimitusjohtaja, sittemmin ylitarkastaja Otto A. Korpijaakko. Korpijaakko ei pystynyt sodan puhjettua osallistumaan myöhempisiin kokouksiin. Toimikunta konsultoi useita eri asiantuntijoita työnsä edetessä. (Diakoniatoimikunnan mietintö 1942, 3.)

Tiistaina lokakuun 26. päivänä 1943 alkoi kirkolliskokouksen keskustelu diakoniavaliokunnan mietinnöstä. Diakoniavaliokunta oli asetettu tekemään tutkimus diakonian tilasta ja esitys diakonian kirjaamisesta kirkkolakiin ja -järjestykseen. Valiokunta oli tehnyt työnsä piispa Sormusen johdolla ja esityksestä käytiin keskustelua. Piispa Sormunen kertoi, että on tärkeää, että laissa määritellään, mitä diakonia on. Oleellista oli täsmentää määritelmää niin, että siitä käy ilmi diakoniatyön erityislaatuisuus sekä sen erot yhteiskunnallisesta huollosta ja taas toisaalta yksityisestä hyväntekeväisyydestä. Yhtenä määritelmänä esitettiin: ”Kristillisen laupeudentoimen tarkoituksena on etsiä ja palvella seurakunnan hädänalaisia.”

Piispa Sormunen mainitsi, ettei edellä mainitussa tullut ilmi diakoniatyön erityisyyttä, sen johtuminen kristillisestä rakkaudesta. Diakoniavaliokunnan ehdotus halusi määritellä mahdollisimman avarasti ja täyteliäästi kaikki ne rakkaudentyön muodot, jotka diakoniaan kuuluivat: hengellisen, ruumiillisen ja aineellisen. (Kirkolliskokouksen pöytäkirjat 1943, 448–449.)

Yleiskeskustelussa ehdotettiin että määritelmästä tulisi poistaa lause ”mihin muu avustustoiminta ei ulotu”. Sormusen mukaan tällä pyyhittäisiin pois diakonian ydin. Hänen mukaansa diakonia oli nimenomaan rakkaudenpalvelusta, joka kohdistuu kaikkein huono-osaisimpiin, niihin, joihin muu toiminta ei ulotu. Sormunen kertoo esimerkin, miten Suomessa on tuhansia lapsia ilman kenkiä koulunkäyntiä varten. Kunnallinen köyhäinhuolto ei ole voinut tässä asiassa auttaa, ja siksi juuri siellä missä hätä on suurin, on diakonian varsinainen tehtävä. Kirkon puhuessa työstään juuri tämä diakonian ydin tulisi kertoa. (Kirkolliskokouksen pöytäkirjat 1943, 450.)

Keskustelua käytiin myös siitä, tulisiko sairaanhoito-sana sisällyttää lakiin, joko diakonian tehtäviin vai mainita se koulutuksessa välttämättömänä. Kunnanlääkäri Rantanen esitti, että sairaanhoito sana lisätään tekstiin. Diakoniatyöntekijät olivat uranuurtajia sairaanhoidon alalla, mutta Sormunen vastusti sen kirjaamista lakiin siksi, ettei se sitoisi diakonian vapaata kehitystä. Tässä oli jo ajatuksena, että tulevaisuudessa sairaanhoitoa voitaisiin siirtää terveyssisarille mahdollisuuksien mukaan ja keskittää diakoniaa huoltotyöhön. Lopulta sanamuodot hyväksyttiin diakoniavaliokunnan esittämin sanamuodoin. (Kirkolliskokouksen pöytäkirjat 1943, 452–457.) Vuoden 1944 hyväksytyssä kirkkolaissa oli useita lisäyksiä diakoniasta ja voidaan ajatella sen olevan suomalaisen diakonian ohjeellinen perusta. (Kansanaho & Hissa 1979,62.)

Sodan jälkeen luotiin diakoniaorganisaatio, jota johdettiin Suomen Kirkon seurakuntien keskusliitosta. Seurakunnat saivat diakoniajohtosäännöt ja niihin perustettiin diakoniajohtokunnat. Samana vuonna, kun kirkkojärjestyksen uusi määritelmä oli hyväksytty, nostettiin Tampereen kirkkopäivillä diakonian karitatiivisten tehtävien rinnalle kirkon vastuu eriarvoisuutta ja köyhyyttä ylläpitäviin rakenteisiin vaikuttamisesta. Kirkon sosiaalinen painotus oli erityisen voimakasta heti sodan

jälkeen vuosina 1945–1948. Tämän jälkeen poliittiset erimielisyydet saivat sen kuitenkin heikkenemään ja karitatiivinen diakonia voitti merkityksessä yhteiskunnallisen vaikuttamisen linjan. (Malkavaara 2007, 104–105.) Kirkko osallistui yhteisvastuuseen mm. jakamalla hätäapuna koteihin Amerikasta lähetettyjä avustuksia. Näillä amerikkalaisten luterilaisten avustuksilla jälleenrakennettiin tuhoutuneita kirkkoja sekä rahoitettiin kristillisten järjestöjen uudisrakennuksia. (Malkavaara 2009, 337.) Pohjois- ja Itä-Suomessa oli kaksi ankaraa katovuotta peräkkäin. Näiden seutujen auttamiseksi piispainkokous päätti yhteisvastuukeräyksen järjestämistä vuosittain. (Sormunen 1952, 135.) Ensimmäistä kertaa keräys järjestettiin vuonna 1950. Se toteutettiin sodan jälkeisen talkoohengen ja toiveikkouden voimalla. Uusia diakonisoja ja diakoneja koulutettiin täyttämään työvoimaa. (Malkavaara 2009, 337.)

2.2 Seurakuntadiakonian vaiheita

Seurakuntadiakonia haki paikkaansa 1950–1960-luvuilla muuttuvassa ja nopeasti kehittyvässä hyvinvointivaltiossa. Aikaisemmin kotisairaanhoidotehtäviä tehneet seurakuntien diakonissat menettivät lakiperusteisen tehtävänsä, kun terveyssisarista tuli kuntien viranhaltijoita 1944. Tämä oli omiaan kehittämään seurakuntadiakoniaa sosiaalisin perustein tehtäväksi työksi. Toisaalta esitettiin näkemyksiä siitä, että seurakuntadiakonian tulisi jättää yhteiskunnalliset tehtävänsä ja keskittyä hengelliseen ja henkiseen huoltoon, käytännössä sielunhoitoon. Tähän kutsui myös näkemys siitä, että valtion kyetessä entistä paremmin vastamaan kansalaisten tarpeisiin, ei kohta aineellista hätää olisi lainkaan. Vanhusten huoltodiakonian tarve nähtiin kasvavana nuorempien sukupolvien muuttaessa maalta kaupunkiin. Jotain mielenkiintoista tämän etsikkoajan piirteistä kertoo se, että kaksi diakoniatyön keskeistä vaikuttajaa, kirkon diakoniatöimikunnan puheenjohtaja, piispa Erkki Kansanaho ja kirkon diakoniasihteerit Pentti I Hissa tulkitivat diakoniatyön tulevaisuutta melko ristiriitaisesti. Hissan mukaan suunta on henkisen ja hengellisen hädän auttamisessa, kun taas Kansanahon odotti diakoniatyön laajentumista yhteiskunnallisen diakoniatyön suuntaan. (Malkavaara 2007, 102–110.)

Vuonna 1972 voimaan tullut kansanterveyslaki muutti diakonian painotusta. Diakoniaa ei enää tarvittu sairaanhoidollisiin töihin. Luonnollinen yhteys kunnan kanssa tehtävään yhteistyöhön katkesi ja diakoniatyöntekijöistä tuli selkeämmin kirkon työntekijöitä. (Gothóni ym. 2012, 36–37; Malkavaara 2000, 42–43.) Yhteiskunnallisen hyvinvoinnin kehitys mahdollisti diakoniatyön kohdentamisen ihmisen kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen ja sielunhoitoon. Diakonia suuntautui enemmän yleiseen seurakuntatyöhön. Diakonia järjesti leirejä, retkiä, seurakuntailtoja, -piirejä ja muuta virkistystoimintaa. Työssä painottui vanhustyö ja lähimmäispalvelutyötä kehitettiin vapaaehtoisin voimin toteutettavaksi. Hädän ääripään etsintä näkyi erityisesti Yhteisvastuukeräyksen kehittämisessä. Sen avulla pyrittiin tuomaan esiin yhteiskunnan hädänalaisimmat ja haluttiin vaikuttaa koviin asenteisiin ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. (Malkavaara 2000, 42; Gothóni ym. 2012, 37.) Samalla diakonia suuntasi katseensa kauemmas ja syntyi Kirkon Ulkomaanapu luomaan ja toteuttamaan kansainvälistä diakoniaa (Malkavaara 2009, 339).

Vuonna 1984 tehtiin diakonien, diakoniapappien, -opiskelijoiden ja -kouluttajien keskuudessa kyselytutkimus, joka selvitti diakonin ammattikuvaa suhteessa sosiaalityöntekijään. Vastauksissa painottui diakoniatyön yksilökohtainen sielunhoidollinen ulottuvuus. Yhteiskunnan rakenteiden kehitys sen sijaan sai vähiten huomioita. Tutkimuksen mukaan työ nähtiin näin ollen yhteiskuntakriittisen sosiaalityön sijaan enemmän hoidollisena ja terapeuttisena. Diakoniatyön hädän ääripäätä etsivä määritelmä oli voimassa, vaikka tämän suuntaista toimintaa oli diakoniatyössä vain vähän. (Malkavaara 2007, 113.)

Yleisestä hyvinvoinnin tasosta huolimatta osa ihmisistä ja ihmisryhmistä syrjäytyivät. Helsingin diakonissalaitos ideoi uudenlaisia auttamistapoja. Vuonna 1988 aloitti ensimmäisenä diakoniprojektina toimintansa Kyläkirkon päivätupa, joka oli tarkoitettu palvelemaan asuntoloissa ja tuttavilla majailevia, pääosin alkoholi-soituneita ihmisiä. Päivätupa tarjosi mahdollisuuden vaatteiden pesuun, suihkussa käyntiin, ruokailuun ja ajanviettoon. (Helsingin diakonissalaitos i.a.)

Lama 1990-luvulla muutti jälleen diakoniatyön painotuksia. Tuolloin ylivelkaantuminen, kasvava työttömyys ja köyhien määrän kasvu sai diakoniatyön muuttamaan työtapojaan yhteiskuntapainotteisimmaksi. (Veikkola 2003, 20.) Laman jälkeinen aika aiheutti Suomessa ennennäkemättömän eriarvoisuuden ja köyhyyden kasvun. Sosiaaliturvan leikkaukset lisäsivät taloudellista avustamista seurakunnissa. (Gothóni ym. 2012, 40.) Työllisyystilanne romahti ja ongelmat lisääntyivät merkittävästi. Lehdissä kirjoitettiin prostituutiosta, huumeongelmista, sekä leipäjonoista. (Helsingin diakonissalaitos i.a.) Yhteiskunnan tukiverkkojen pettäminen oli tärkein syy diakoniatyön muutokselle. Diakonia ei kuitenkaan lisääntynyt määrällisesti, sillä työntekijöiden määrässä tai diakoniatyön määrärahoissa ei tapahtunut juurikaan muutosta. Diakoniatyön muutos tapahtui arjessa diakoniatyöntekijöiden suunnatessaan työtään uudelleen. (Helin, Hiilamo & Jokela, 2010, 30–32.) Laman jälkeinen diakoniatyö yhteiskunnallisella tasolla todentui mm. ruokapankkeina, työttömien oikeuksien puolustamisena ja ylivelkaantuneiden tukemisena. Diakoniatyö osoitti reaktioherkkyytensä ja dynaamisuuksensa uudistamalla toimintaansa nopeasti yhteiskuntamuutosten myötä. (Juntunen, Grönlund & Hiilamo 2006, 33.)

Asiakasryhmät muuttuivat ja vastaanotoille tuli paljon mielenterveyspulmista kärsiviä, työttömiä ja velkaantuneita. Taloudelliseen hätään diakoniatyöntekijät vastasivat tarjoamalla asiakkailleen mm. velka- ja talousneuvontaa pikakoulutuksen turvin. (Juntunen ym. 2006, 33; Malkavaara 2000, 50–51.) Takuu-Säätiö perustettiin tukemaan velkavaikeuksiin joutuneita vankeja, jotta heidän elämänsä olisi tuomion päättymisen jälkeen helpompaa. Takuu-Säätiön rooli muuttui kuitenkin merkittävästi laajemmaksi talouskriisin voimistuessa. (Malkavaara 2007, 114.) Hiilamo (2010, 22–23) toi esiin tutkimuksessaan, ettei diakoniatyön reagointi suinkaan ollut yleispätevää ja kaikkialla samankaltaisena toteutuvaa. Laman uhrien tukeminen nosti kirkon arvostusta kansan riveissä. Tuolloin vuonna 1990 vain kolmasosa suomalaisista kertoi luottavansa kirkkoon, mutta vuonna 2005 osuus oli jo lähes kaksi kolmasosaa (Kirkon tutkimuskeskus 2012, 48–49.) Merkittävä tekijä luottamuksen kasvussa oli, että kirkko vetosi laman uhrien puolesta ja otti vastuuta heidän taloudellisesta auttamisestaan. (Hiilamo 2010, 7).

Diakonissakoulutuksen vetovoima heikkeni diakoniakoulutukseen verrattuna diakoniatyön painotuttua sosiaalityötä muistuttavaan avustustyöhön. Ruokapankkitoiminnan tavoitteena ruoanjakamisen lisäksi oli vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. (Hiilamo 2010, 22–23.) Yhteiskunnallinen vaikuttaminen näkyi diakoniatyössä erityisesti ruokapankkityöryhmän aloitteesta muodostetun nälkäryhmän muodossa. Ruokapankkityöryhmä kokosi laajan asiantuntijaryhmän selvittämään suomalaisen köyhyyden syitä, sen kohdentumista ja ilmenemistä. Selvitysten kautta ryhmän tehtävänä oli luoda konkreettisia ehdotuksia ongelman ratkaisemiseksi. Puheenjohtajana ja koollekutsujana toimi piispa Eero Huovinen. Nälkäryhmän työskentelyn ansiosta köyhyysongelman vakavuus tuli aiempaa paremmin esille ja samalla ryhmä selvitti sosiaalipoliittisen tutkimuksen puutteita. Ryhmä löysi monia syitä miksi hyväksi ajateltu sosiaaliturvamme ei aina toimi. (Lemmetyinen 2000, 199–200.) Nälkäryhmän esityksestä köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisy nostettiin hallitusohjelmaan yhdeksi keskeiseksi painopistealueeksi. (Helin ym. 2010, 31; Lemmetyinen 2000, 201). Vuonna 2000 perustettiin kirkon diakoniarahaston varoilla Akordirahasto tukemaan ylivelkaantuneita (Gothóni 2006).

2.3 Laman jälkeinen diakoniatyö

Tutkimusta diakoniatyöstä on laman jälkeen tehty eri näkökulmista. Kettunen (2001) ja Jokela (2011) ovat tutkineet diakoniatyötä haastatteleamalla diakoniatyöntekijöitä ja asiakkaita. Juntunen, Grönlund ja Hiilamo tekivät useamman tutkimuksen verraten diakoniatyön painotuksia suhteessa kunnan huono-osaisuuteen (Juntunen ym. 2006). Kotisalo ja Rättyä (2014) tutkivat diakoniatyön merkitystä terveyden edistäjänä. Kinnunen (2009) tutki huono-osaisuuden ja sairauden välistä yhteyttä diakoniatyön näkökulmasta. Vuonna 2011 tarkastettiin useampi diakoniatyötä käsittelevä väitöskirja.

Diakonia-ammattikorkeakouluissa tehdään paljon tutkimusta diakoniatyöstä. Diakoniatutkimuksen seura on ajankohtaista diakonian tutkimusta tekevä ja julkaiseva yhdistys. Se julkaisee tieteellistä aikakauskirjaa nimeltä Diakonian tutkimus. Merkittävimpiä tutkimuksia tämän opinnäytetyön kannalta ovat ne, joissa

käsitellään diakoniatyöntekijöiden suhtautumista kirkkojärjestyksen määritelmään ja se miten diakoniatyöntekijät vastaavat tämän määritelmän tavoitteiden mukaisesti ihmisten hätään. Näitä tutkimuksia käsitellään tässä luvussa. Huomioonotettavia ovat myös tutkimukset, joissa on tutkittu asiakkaiden kokemusta avunsaannista ja heidän hätäänsä vastaamisesta.

Jokainen seurakunta voi hyvin itsenäisesti määritellä diakoniatyön toimintatavat ja työn sisällöt. Tämä mahdollistaa sen että diakoniatyön toteuttamisen tavat määräytyvät usein myös tekijän henkilökohtaisista lähtökohdista käsin. Lisäksi toimintatapoihin saattavat vaikuttaa paikallisesti herätysliikkeet, johtamistavat, yhteistyöverkostot sekä paikalliset traditiot. Diakoniatyön yhteneväisyyttä pyritään tukemaan mm. yhteisillä neuvottelupäivillä, julkaisujen avulla sekä perus- ja täydennyskoulutuksin. (Helin ym. 2010, 12–13.) Yeungin (2006, 16) mukaan diakoniatyöntekijöistä joka neljäs koki, että voi itse päättää työnsä sisällöstä. Kymmenesosa ilmoitti asiakkaiden tarpeiden sanelevat työn sisällöt, kun taas toinen kymmenesosa mainitsi päätöksen tekijäksi esimiehen tai johtokunnan. Diakoniarobarometrin mukaan puolet vastanneista diakoniatyöntekijöistä ilmoitti, että voi määritellä paljon työnsä sisältöä (Kiiski 2013, 51).

Juntusen (2009) Espoon seurakuntien diakoniatyöntekijöiden parissa tekemästä tutkimuksesta käy ilmi, miten moninaisesti diakoniatyöntekijät määrittelevät perustehtävänsä. Kirkkojärjestyksen määritelmää hädänalaisten auttamisesta pidetään pääosin hyvänä, mutta sitä myös kritisoidaan. Tutkimukseen osallistuneet kertoivat määrittelyn rajaavan avun ulkopuolelle henkilöitä, joille heidän mielestään apu kuuluisi elämäntilanteen perusteella. Yeungin tutkimuksessa (2007, 12–13, 16) diakoniatyöntekijöille tehtyyn sähköpostikyselyyn osallistuneilta kysyttiin kirkkojärjestyksen mukaisen diakoniatyön määritelmän paikkansapitävyyttä. Väitteeseen ”diakonia auttaa niitä joiden hätä on suurin” vastanneista 23 % ilmoitti, ettei lause pidä enää paikkaansa, kun taas neljä kymmenestä oli sitä mieltä, että väite pitää paikkansa nykyisessä diakoniatyössä. Vähän yli kolmasosan mielestä siihen yhä pyritään. Väitteestä ”Diakoniatyö auttaa niitä, joita muut eivät auta” väitteen kanssa lähes puolet oli samaa mieltä ja reilu viidennes oli eri mieltä.

Tutkimuksissa diakoniatyöntekijät kertovat diakoniatyön olevan ensisijaisesti auttamista, tukemista ja vierellä kulkemista. (Juntunen 2009, Yeung 2007). Lisäksi työtä kuvataan toisten kuormien kantamiseksi ja avuntarvitsijoiden etsimiseksi ja auttamiseksi (Yeung 2007, 13). Juntunen (2009, 40–41) tutki espooalaisten seurakuntien diakoniatyön tilannetta, voimavaroja ja haasteita. Juntusen tutkimuksen mukaan diakoniatyön perustehtävä määritellään ihmisen kokonaisvaltaiseksi auttamiseksi. Kaikki tutkimukseen vastaajat mainitsivat perustehtäväksi auttamisen, mutta auttamisen määritelmät vaihtelevat. Myös auttamistilanteet ja sen rajaamisen käytännöt vaihtelivat. Joku kertoi auttavansa kaikkia, toinen taas rajaavansa avunsaajia. Yksi mainitsi, että voidaan auttaa vain niitä, jotka osaavat hakea apua. Apua saavat myös muut kuin ne, joiden hätä on suurin. Avunsaannin perusteiksi suurimman hädän tilalle nimettiin elämäntilanteen vaikeus ja muun avun riittämättömyys.

Diakonian vahvuutena ja sloganinakin on kokonaisvaltainen kohtaaminen. (Yeung 2006, Jokela 2011). Muilla työaloilla tähän ei ole juurikaan enää resursseja ja siksi tätä diakoniatyön ”aarretta” arvostavat työntekijöiden lisäksi myös asiakkaat, kansalaiset ja kunnan työntekijät. Diakonian erityispiirteenä on myös hengellisyys ja sen käyttö niin sielunhoidon kuin taloudellisenkin tukemisen välineenä. Rukous ja sielunhoito voivat vahvistaa ihmistä missä tahansa elämäntilanteessa. (Juntunen ym. 2006, 184.)

Yeungin tutkimuksen mukaan reilu enemmistö vastaajista kertoi kokevansa diakonian perustehtävän hyvin teologisena. Diakoniatyön ydin on evankeliumin levittäminen ja kristillinen kokonaisvaltainen auttaminen. (Yeung 2007, 14.) Myös Jokela mainitsee yhtenä mielenkiintoisena tuloksena hengellisyyden merkityksen. Tutkimusseurakunnassa työntekijät korostivat hengellisyyttä taloudellisen auttamisen kustannuksella. Taloudellisesta auttamisesta haluttaisiin päästä eroon. (Jokela 2011, 183–197.) Juntunen, Grönlund ja Hiilamo tutkivat Viimeisellä luukulla -tutkimuksessaan diakonian kohdentumista kirkkolain määrittelemän tavoitteen avulla. Tutkimuksen mukaan aineellinen auttaminen koettiin haastavaksi, mutta se koettiin myös hengellisen tuen antamiseksi ja taloudellisen avun osa-alueita oltiin valmiita myös kehittämään. (Juntunen ym. 2006, 78–93.)

Kettunen tutki asiakkaiden ja diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä hädästä ja auttamisesta. Tutkimuksen mukaan diakoniatyöntekijät tarjosivat taloudelliseen hätään osittain keskustelua ja hengellistä tukea. (Kettunen 2001, 152.)

Kettunen tuo näkyväksi ristiriidan, joka ilmeni asiakkaiden ja työntekijöiden suurimman hädän määrittelemisessä. Työntekijät ilmoittivat suurimmaksi hädäksi taloudelliset tarpeet, kun taas asiakkaat ilmoittivat työttömyyden. Hädän määrittelystä riippuu, minkälaista apua asiakkaalle tarjotaan. Kettunen toteaa, että diakoniatyöntekijät eivät ehkä uskalla kuulla suurta ongelmaa taloudellisten huolien takana. (Kettunen 2001, 140–141.) Tutkimuksesta selviää myös, että diakoniatyön asiakkaat ovat pääsääntöisesti kokeneet tullessa autetuiksi. Diakoniatyöntekijät arvioivat auttamiskykynsä selkeästi asiakkaiden arviota vähemmäksi. (Kettunen 2001, 175–179). Kettusen tutkimuksen ristiriitoja voidaan tarkastella myös diakoniatyön käytänteiden ja työntekijöiden laajemman taloudellisen avun ymmärryksellä. Diakoniatyöntekijät näkevät taloudellisen avun sisältävän ja olevan aineellista tukea, viranomaisyhteistyötä, neuvontaa, keskustelua ja myötäelämistä, kannustamista ja rohkaisua, sekä myös hengellistä auttamista (Juntunen ym. 2006, 78–81).

Jokelan Diakoniatyön paikka ihmisen arjessa -tutkimuksen mukaan yksittäisen ihmisen auttaminen on usein hetkellisesti merkittävää, mutta mikäli diakoniatyö ei lähde vaikuttamaan vaikeuksien takana oleviin rakenteisiin, se mahdollistaa asiakkaan tilanteen jatkumisen ennallaan. Jokela pohtii tutkimuksessaan mm. diakoniatyön asiakaskunnan valikointia. Kaikki eivät osaa hakea apua eivätkä toisaalta ole verbaalisesti niin lahjakkaita, että osaisivat käydä syvällistä keskustelua elämäntilanteestaan. Jäävätkö nämä ihmiset ilman apua? Jokela mainitseekin, että tältä kannalta asiaa tarkastellessa diakoniatyö näyttäytyy palvelevan satumanvaraisesti heikompiosaisia. Ensisijaisesti palvellaan niitä, jotka osaavat hakea apua ja niitä, jotka osaavat ilmaista niin hengelliset kuin muutkin tarpeensa. Arjessa diakoniatyö ohjautuu helposti muidenkin kuin heikompiosaiden auttamiseksi. Avuntarvitsijoita on monenlaisia ja ehkäpä tällaisia itseohjautuvia asiakkaita on palkitsevampaa ja helpompaa kohdata. (Jokela 2011, 183–197.)

Kirkko ja järjestöt toimivat hyvinvointivaltion vuotokohtien paikkaajana tarjoten enenevässä määrin hyvinvointipalveluja. (Juntunen ym. 2006 184–185). Diakoniatyöntekijät ovat lisänneet yhteistyötään kunnan ja järjestöjen kanssa. Diakoniatyön yhteistyö kunnan kanssa vaikuttaa paneutuvan alueille jotka kunnan strategioissa painopisteissä jää vähemmälle (Yeung 2007, 10.) Viimeisellä luokulla - tutkimuksen mukaan diakoniatyöhön on panostettu taloudellisen huono-osaisuuden mukaisesti ja diakonian työmuodot näyttävät olevan yhteydessä huono-osaisuuteen. Työttömyys korreloi asiakasmäärien kanssa, toimeentulotuensaajat taas taloudellisten avustusten määrään ja sosiaaliset ongelmat ovat yhteydessä vastaanottojen määrään. (Juntunen ym. 2006.)

Diakoniatyön toimintakenttä on laajentunut ja asiakaskunnan pulmat ovat usein monisyisempiä kuin aiemmin. Asiakkaiden kokonaismäärä on vähentynyt laman jälkeisistä huippuvuosista, mutta näyttää siltä, että diakoniatyön asiakkaille on kerääntynyt yhä useampia ja haasteellisempia ongelmia. Kirkkohallituksen tilastojen mukaan tämän päivän diakonia-asiakkaita kohdataan pääsääntöisesti vastaanotoilla. Kotikäyntityötäkin tehdään edelleen, noin kolmannes tapaamisista tapahtuu kotona. Ainoana poikkeuksena on Porvoon hiippakunta, jossa kotikäyntityö on vastaanottotyötä yleisempää. Asiakastapaamiset muualla ovat noin 15 % kaikista tapaamisista. Yli puolet asiakkaista asuu yksin ja reilu viidennes on lapsiperheitä. Asiakkaista 85 % on työelämän ulkopuolella ja puolet kaikista asiakkaista on työikäisiä, 30–64 vuotiaita. Asiakkaat ottivat yhteyttä diakoniatyöntekijään eniten taloudellisten huolien vuoksi. Seuraavaksi suurin yhteydenotto syy oli terveyden ja sairauden kysymykset sekä lisääntyvässä määrin myös ihmissuhdekysymykset. Hengelliset asiat oli tilastoitu syyksi yhteydenottoon joka kymmenennellä asiakkaalla. Aiempia vuosia enemmän työntekijän tukea on pyydetty asumisen ongelmiin, työelämän kysymyksiin ja väkivallan tai rikoksen kohdassa. (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2013 2014.)

Diakonian ryhmätoiminnot ovat viimeisen kymmenen vuoden kuluessa jonkin verran vähentyneet. Diakoniatyön säännöllisesti kokoontuvia ryhmiä on vuonna 2013 tilastoitu vuonna 4717 kappaletta. Ihmissuhde- ja mielenterveys sekä päihde- ja kriminaaliryhmätoiminnassa ryhmien määrä oli hieman lisääntynyt. Ryhmänohjaa-

jia toimi 2600 vapaaehtoista ohjaajaa ja kaikkiaan ryhmiin osallistui 57 475 henkilöä. Retkiä tehtiin 2497 ja leirejä 1627. Kaikkiaan diakoniatyö tilastoi 31 406 vapaaehtoista toimijaa. Diakoniatyöntekijöiden määrä on vähentynyt kymmenessä vuodessa 2,4 %; vuonna 2013 oli 34 työntekijää vähemmän kuin vuonna 2004. (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2013 2014.)

Vuoden 2013 diakoniabarometrin mukaan diakonian asiakasmäärät vähenivät kun lama oli ohitettu ja siirryttiin 2000-luvulle. Edelleen kuitenkin taloudellisen avun tarve oli suurin syy diakoniatyöntekijän tapaamiseen. Ruoka-apu ja taloudellinen avustaminen ovat jääneet lama-ajalta diakoniatyön tukimuodoiksi. Vapaaehtoisten määrä kasvoi vuosituhannen vaihtuessa ja määrä näyttää edelleen olevan kasvussa. (Kiiski 2013.) Diakoniatyö toimii maahanmuuttajien, työttömien, vammaisten ja vanhusten parissa. Työaloihin kuuluvat myös yhteiskunnallinen työ sekä päihde- ja kriminaalityö. Monikulttuurista työtä varten joka kolmannella seurakunnalla on tehtävään erikseen nimetty työntekijä tai tiimi. Työttömille seurakunnat tarjoavat kahvilatoimintaa ja kohtauspaiikkoja. (Kiiski 2013.) Seurakuntalaisten tärkeimpiä syitä kirkkoon kuulumiseen on kirkon tekemä työ vammaisten, vanhusten ja vaikeuksissa olevien ihmisten parissa. (Palmu, Salomäki, Ketola & Niemelä 2012, 77–78).

2.4 Diakoniamääritelmä kirkkolaisissa ja kirkkojärjestyksessä

Tämän hetken lainsäädännön mukaisesti diakonia on kirkon ja seurakuntien tehtävä, josta säädetään kirkkolaisissa ja kirkkojärjestyksessä. Kirkkolaki määrittää kirkon tehtävät yhteiskunnassa. Tämä lakimääräisyys osoittaa, että suomalaiselle yhteiskunnalle on edelleen tärkeää, että maassamme on kirkko, joka toteuttaa diakoniaa. Suomen laki siis toteaa, että Suomen evankelis-luterilainen kirkko toteuttaa lähimmäisenrakkautta yhteiskunnassamme. (Ryökäs 2006, 144.)

Tunnustuksensa mukaisesti kirkko julistaa Jumalan sanaa ja jakaa sakramenteja sekä toimii muutenkin kristillisen sanoman levittämiseksi ja lähimmäisenrakkautta toteuttamiseksi (Kirkkolaki 1993).

Toteuttaakseen kirkon tehtävää seurakunta huolehtii jumalanpalvelusten pitämisestä, kasteen ja ehtoollisen toimittamisesta sekä muista kirkollisista toimituksista, kristillisestä kasvatuksesta ja opetuksesta, sielunhoidosta, diakoniasta ja lähetystyöstä sekä muista kristilliseen sanomaan perustuvista julistus- ja palvelutehtävistä. (Kirkkolaki 1993).

Vuoden 1944 kirkkolain mukaan:

Kristillisen laupeudentoiminnan tarkoituksena on kristillisestä rakkaudesta johtuva hengellisen, ruumiillisen ja aineellisen avun antaminen seurakunnan hädänalaisille ja sen tulee erityisesti kohdistua niihin joiden hätä on suurin tai joihin muu avustustoiminta ei ulotu (Kirkkolaki 1944).

Vuonna 1993 kirkkolaki jaettiin kahteen osaan kirkkolakiin ja kirkkojärjestykseen (Ryökäs 2006, 142). Uusi kirkkojärjestys määrittää diakonian toteuttamisen koskemaan kaikkia seurakunnan jäseniä:

Seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Toiminnasta määrätään tarkemmin kirkkoneuvoston tai seurakuntaneuvoston hyväksymässä diakoniatyön johtosäännössä. (Kirkkojärjestys 1993.)

Kirkkojärjestyksen määritelmä diakoniasta ei ole vuosikymmenten kuluessa radikaalisti muuttunut. Uusimmasta määritelmästä puuttuu avunantamisen määrittäminen koskemaan vain seurakuntalaisia. Tämä osoittaa, että diakonian apu kuuluu kaikille eikä vain seurakunnan jäsenille. (Ryökäs 2006.) Tässä tutkimuksessa diakoniaa määrittelee tämä kirkkojärjestyksen antama määritelmä ja arvioimme tutkimustuloksia sen kannalta.

2.5 Huono-osaisuus

Puhuessamme tässä tutkimuksessa hädän ääripäässä elävistä ja niistä, joita muut tahot eivät auta, puhumme huono-osaisista. Termi on riittävän kattava katsomaan eri tavoin avun tarpeessa olevien ihmisten ryhmiä. Vaihtoehtoisesti esimerkiksi köyhyys ymmärretään yksittäisenä terminä liian helposti käsittämään taloudellisesta huono-osaisuutta.

Huono-osaisuus voidaan määritellä laaja-alaista elinoloissa, elintavoissa ja elämänlaadussa olevien puutteiden esiintymiseksi. Huono-osaisuuteen liittyy usein myös sosiaalista syrjäytymistä ja köyhyyttä. Huono-osaisuuden voi jaotella taloudelliseen, terveydelliseen ja sosiaaliseen huono-osaisuuteen sekä syrjäytymiseksi osallisuudesta, työelämästä, asuntomarkkinoilta ja koulutuksesta. Huono-osaisuuden kasautuminen näkyy sosiaalisena syrjäytymisenä. Syrjäytymiskehityksen voi laukaista sosiaaliset ja taloudelliset riskit, kuten työttömyys, runsas päihteiden käyttö tai asunnottomuus. (Särkelä 2009, 10.)

Taloudelliseen huono-osaisuuteen ja yksilön kaventuneisiin toimintamahdollisuuksiin liittyy läheisesti köyhyys, jolla tarkoitetaan puutteellista aineellista elintasoja. Köyhyys voidaan jakaa suhteelliseen ja absoluuttiseen köyhyyteen. Suomessa, kuten yleisesti muissakin länsimaissa, puhutaan suhteellisesta köyhyydestä, koska absoluuttista köyhyyttä ei länsimaissa juurikaan esiinny. Suhteellisella köyhyydellä tarkoitetaan tilannetta, jossa yksilön elintaso jää selvästi yhteiskunnassa yleisenä pidetystä kulutustason tai taloudellisten mahdollisuuksien normista. (Kangas & Ritakallio 2005, 28–35.)

Diakoniatyön määritelmässä puhutaan niistä, joita muut eivät auta. Yleiskielessä tätä voisi kuvata sosiaaliturvan väliinpuotoamisen kokemukseksi. Sosiaaliturvan väliinpuotoajien kokemukset liittyvät usein taloudellisen avun ulkopuolelle jäämiseen ja siinäkin nimenomaan hylättyjen toimeentulotukipäätösten saamiseen. Toimeentulotuki on suomalaisen sosiaalihuoltojärjestelmän viimesijainen etuus. Hylkääviä toimeentulotukipäätöksiä ja niiden perusteita ei systemaattisesti tilastoida, joten tietoa sosiaaliturvan väliinpuotoajista on vaikeaa saada. (Määttä 2010, 1.)

Sosiaaliturvan väliinpuotoajat voidaan luokitella seuraaviin ryhmiin: 1. lyhyt aikaiset väliinpuotoamisen tilanteet, 2. satunnaiset, mutta toistuvat väliinpuotoamisen tilanteet, 3. pitkäaikaiset välipuotoamiskertomukset sekä 4. kokonaan sosiaaliturvan ulkopuolelle pudonneet (Määttä 2010, 24). Diakoniatyön näkökulmasta kahden ensin mainitun ryhmän auttamiseksi suunnattavat toimet perustunevat tavanomaiseen vastaanottotyöhön, jossa yksilöllisen harkinnan mukaan voidaan ih-

mistä auttaa kertaluonteisesti tai lyhytaikaisesti. Näiden asiakasryhmien tarkastelu äärimmäisen huono-osaisuuden näkökulmasta ei ole tässä yhteydessä mielekästä, koska yleistettävää asiakasprofiilia ei ryhmien yksilöllisyydestä johtuen pystytä uskottavasti tekemään. Sen sijaan kahden jälkimmäisen ryhmän kohdalla tutkimuksessa ilmeni ihmisiä yhdistäviä piirteitä, joiden mukaan on mahdollista tehdä yleistyksiä ja segmentointia.

Pitkäaikaisista väliinpuotoamiskokemuksista kertovien ryhmässä oli runsaasti terveysongelmista kärsiviä ja pitkäaikaistyöttömiä. Henkilön sairastuminen, pääsy hoidon piiriin ja suhde työelämään ja toisaalta toimeentuloa paikkaaviin järjestelmiin oli osoittautunut ongelmalliseksi ja ihmisen puotoaminen tukijärjestelmien ulkopuolelle oli mahdollista. Usein kyseessä oli eri tukijärjestelmien yhteensovittamisesta syntyvä ongelma, jossa sosiaalivirasto, Kela ja työvoimaviranomainen siirtelivät vastuuta henkilön asian hoitamisesta toisilleen. (Määttä 2010, 27.) Viimeinen ryhmä, kokonaan sosiaaliturvan ulkopuolelle pudonneet koostui ihmisistä, joiden avun ja toimeentulotuen piiriin pääseminen oli kaikkein vaikeinta. Suurimpia riskiryhmiä olivat velkaantuneet kotitaloudet, talousvaikeuksiin ajautuneet yrittäjät sekä mielenterveysongelmaiset ihmiset. Myös kieltäytyminen työllistämistoimenpiteistä, puolison tuloista riippuvaisuus ja toimeentulotuen hakemiseen liittyvä stigmatisoituminen olivat sosiaaliturvan ulkopuolelle jäämiseen altistavia tekijöitä. (Määttä 2010, 28.)

Kahdeksalla prosentilla täysi-ikäisistä suomalaisista on kasautunutta huono-osaisuutta yhtä useammalla osa-alueella elämässään (Siltaniemi, Perälähti & Eronen 2009). Samanaikaisesti Suomi on vauras yhteiskunta, jonka väestön keskimääräinen hyvinvointi peittää alleen lisääntyneen eriarvoisuuden ja kasvaneet tuloerot. Suhteellinen köyhyys onkin noussut 1970-luvun tasolle ja huolimatta sen kohtuullisesta tasosta EU-maiden vertailussa herättää huolta kehityssuunta, jonka mukaan se on noussut kolminkertaisesti OECD-maiden keskiarvoon verrattuna. (Särkelä 2009, 5.) Sosiaalibarometrien mukaan heikoimmaksi hyvinvointi on osoittautunut pitkäaikaistyöttömillä, moniongelmaisilla, ylivelkaantuneilla, huumiongelmaisilla, vankilasta vapautuvilla, perusturvan varassa elävillä ja päihde- ja mielenterveysongelmaisilla (Särkelä 2009, 6.)

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

3.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Halusimme selvittää kirkkojärjestyksessä olevan diakoniatyön määritelmän toteutumista ja tulkintaa diakoniatyöntekijöiden näkökulmasta. Kiinnostus aiheetta kohtaan syntyi määritelmän sisältämän, melko voimakkaan velvoituksen ja käytännön kokemuksen aiheuttama ristiriita. Diakoniatyön määritelmän perusteellinen noudattaminen edellyttäisi tarkkaa yhteiskunnallisten muutosten seuranta ja niihin reagoimista. Vaikka diakoniatyö on tunnettu nopeista liikkeistään suurten yhteiskunnallisten mullistusten aikana esimerkiksi 90-luvun laman aikaan, oli oletuksemme, että diakoniatyössä on paljon sellaista, mikä sitoo resursseja tältä reagoinnilta. Toisena lähtöolettamamme oli diakoniatyöstä saamamme kokemuksen pohjalta, että diakoniatyöntekijät itse haluaisivat ammatilliselta ytimeltään käyttää työssään enemmän aikaa hädänalaisten auttamiseen, kuin nyt pystyvät tekemään tai tekevät.

Opinnäytetyö päätettiin toteuttaa Raision ja Riihimäen seurakuntien diakoniatyössä. Raisio ja Riihimäki valikoituivat paikoiksi sosionomiopintojen harjoittelu paikkojen ja aiemman tuttuuden ja kontaktien johdosta. Molempien seurakuntien diakoniatyössä oltiin innostuneita ja motivoituneita tarkastelemaan oman työn perusteita.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus ei ollut esittää, että diakoniatyöntekijät tekevät nykyisellään huonoa tai turhaa työtä. Päinvastoin, diakoniatyö molemmissa seurakunnissa on opinnäytetyön tekijöiden syvästi arvostamien ammattilaisten hyvässä hoidossa. Kuitenkin vuosien saatossa työn fokuksen pitäminen voi olla vaikeaa ympäristön nopean muuttumisen vuoksi. Diakoniatyö ei työskentele toimintaympäristössään yksin, vaan myös ympäröivät yhteisöt ja tahot asettavat paineita vanhojen toimintojen ylläpitämisestä.

Yhtenä kiinnostavana odotuksena oli, että diakoniatyössä saatetaan nähdä alueen huono-osaisuus jotenkin eri tavalla, kuin virallisissa tilastoissa tai alueen sosiaaliviranomaisten näkökulmasta. Annoimme opinnäytetyössämme myös tälle erolle mahdollisuuden tulla esiin ja valmistauduimme määrittelemään huono-osaisuutta diakoniatyöntekijöiden ajatusten mukaisesti.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten Raision ja Riihimäen seurakunnan diakoniatyöntekijät perustelevat työtään ja valintojaan kirkkojärjestyksen diakoniatyön määritelmän kautta. Miten diakoniatyöntekijät määrittelevät hädänalaiset ja avun ulkopuolelle jäävät ihmiset ja ihmisryhmät? Millä tavalla hädänalaisten huomiointi näkyy työn suunnittelussa ja miten näiden ihmisten ja ihmisryhmien tarpeisiin toiminnalla pyritään vastaamaan?

Täsmennetty tutkimuskysymys on: Mitä diakoniatyöntekijät ajattelevat kirkkojärjestyksen diakoniatyön määritelmän toteutumisesta työssään Riihimäen ja Raision seurakunnissa?

3.2 Raision ja Riihimäen kaupungit tutkimusympäristöinä

Raisio ja Riihimäki ovat saman kokoluokan kaupunkeja voimakkaasti kehittyvillä alueilla Suomessa. Riihimäki sijaitsee pääradan ja Helsinki – Tampere kasvukäytävän varrella ja Raisio voimakkaasti kehittyvän Turun vieressä. Raisiolle ja Riihimäelle on yhteistä tiivis yhdyskuntarakenne ja väestön määrä. Raisiossa asuu n. 25 000 asukasta noin 50 km²:n alueella ja Riihimäellä n. 30 000 asukasta noin 125 km²:n alueella. (Raision kaupunki i.a.; Riihimäen kaupunki i.a.)

Taloudellisesti Raision kaupunki näyttäisi keskeisten tunnuslukujen valossa olevan paremmassa asemassa kuin Riihimäki. Vuoden 2013 tietojen mukaan Raision kaupungin veroprosentti on 19,75 % ja Riihimäellä 20,50 %. Lainat kunta-laista kohti ovat Raisiossa n. 2500 € ja Riihimäellä tuhannen euroa enemmän. Myös vuosikate on Raisiossa parempi, 308 € asukasta kohti, kun Riihimäellä vastaava luku jää n. 260 €:oon. Toisaalta Riihimäellä väkimäärä on lisääntynyt jat-

kuvasti, päinvastoin kuin Raisiossa, jossa väkimäärän kehitys on vaihdellut ja ai-
van viime vuosina ollut myös vähenevä. Riihimäellä väkimäärä on kasvanut 2000
-luvulla 0,5-1,5 % vuosittain, mikä on lisännyt investointi paineita ja haastanut
kuntataloutta omalta osaltaan. (Raision kaupunki i.a.; Riihimäen kaupunki i.a.;
Tilastokeskus i.a.)

Huono-osaisuutta indikoivien tilastojen mukaan Riihimäellä huono-osaisuutta
näyttäisi olevan enemmän. Erityisesti työttömyysprosentti, työmarkkinatuen kun-
taosuus, asunnottomuus, yksinhuoltajuus, avioerojen prosentuaalinen määrä ja
päihdehuollon avopalveluiden asiakasmäärä kertovat Riihimäen heikommasta
asemasta huono-osaisuuden suhteen sekä suhteessa Raisioon, kuin koko maan
tilanteeseenkin. Joissain kohdissa osat kuitenkin vaihtuvat ja Raisiossa mm. on
enemmän toimeentulotuen saajia ja erityisesti nuorissa 18–24-vuotiaissa. Lisäksi
Raisiossa on valtakunnallisestikin korkea prosentti harkinnanvaraista psykoter-
apiaa saaneilla 25–64 vuotiailla. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Kuntien avain-
luvut i.a.)

Tilastot eivät kuitenkaan suoraan kerro kaupungin huono-osaisten määrästä tai
huono-osaisuuden syistä. Kohonnut harkinnanvaraisten psykoterapiapalveluiden
käyttöprosentti voi samanaikaisesti psyykkisen huonovointisuuden sijaan kertoa
myös kaupungin panostuksesta psykiatriisiin palveluihin tai palvelujärjestelmän
ulkoistamistoimista. Myös kunnan päätös panostaa johonkin tiettyyn palveluun tai
palvelutapaan näkyy tilastoissa kohonneina arvoina siinä kohdassa, mutta vas-
taavasti alentuneena toisessa. Raision ja Riihimäen kohdalla näin voi tulkita päih-
dehuollon tilastoja, joiden mukaan Riihimäellä avohuollon päihdepalveluissa on
väestöstä asiakkaana jopa puolet enemmän kuin Raisiossa. Osat vaihtuvat vas-
taavasti päinvastoin päihdehuollon laitoksissa olevien prosenttia tarkastellessa.
(Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos. Kuntien avainluvut i.a.)

Paikallisasiantuntemusta Riihimäen huono-osaisten ihmisryhmien selvittämiseen
toi Riihimäen kaupungin sosiaali- ja terveysjohtaja Mirja Saarni. Hänen kokemuk-
sensa mukaan riihimäkeläisistä heikoimmassa asemassa ovat päihde- ja mielen-
terveysongelmaiset ja henkilöt, jotka eivät ole oikeutettuja sosiaalitukiin, esim,

toimeentulotukeen, vaikka tosiasiallisesti sitä tarvitsisivat. (Mirja Saarni, henkilökohtainen tiedonanto 13.2.2015.)

Päihde- ja mielenterveysongelmaisten palvelut eivät ole samalla tavalla subjektiivisin oikeuksin turvattuja, kuin monien muiden tuen tarpeessa olevien ihmisryhmien. Vaikka palveluita olisikin, aiheuttaa tarpeen luonne ja palveluohjauksen puute usein sen, ettei ihminen pääse palveluiden piiriin. Hyvänä esimerkkinä tästä on mielenterveysongelmaiset, jotka ovat jääneet koteihinsa, eivätkä sairautensa vuoksi edes pysty sieltä lähtemään. (Mirja Saarni, henkilökohtainen tiedonanto 13.2.2015.)

Taloudellisessa mielessä heikoimmassa asemassa Riihimäellä ovat sellaiset ihmiset, jotka tosiasiallisesti tarvitsisivat taloudellista avustusta, mutta eivät syystä tai toisesta ole siihen oikeutettuja. Esimerkkeinä näistä on eri tavoin velkaantuneet tai maksuhäiriöiset ihmiset, sillä velkojen hoitoa ei huomioida menoina toimeentulotuessa. Nykypäivän ilmiönä voimakkaasti esiin on noussut pikavippien takia velkaantuneet. Pikavippien velanhoitokulut ovat korkeat ja niiden saaminen on helppoa. Toinen, ehkä yllättäväkin ryhmä ovat talousvaikeuksiin ajautuneet yrittäjät, joiden asema yhteiskunnallisessa tukijärjestelmässä on hankala. (Mirja Saarni, henkilökohtainen tiedonanto 13.2.2015.)

Raision paikallistuntemusta edustaa sosiaali- ja terveysjohtaja Juha Sandberg. Sandbergin näkemyksen mukaan Raisiossa sosiaaliturvan väliinputoajaryhmiä on melko vähän, sillä kaupungissa sote-palvelut on melko hyvin järjestetty. Tähän on yhtenä syynä kaupungin vakavarainen asema ja tiivis yhdyskuntarakenne. Sandberg arvelee pulmallisinta elämän olevan niillä ihmisillä, jotka syystä tai toisesta jäävät toimeentulotuen ulkopuolelle, vaikka tosiasiallisesti sitä tarvitsisivat. Merkittävin tällainen ryhmä on pahasti velkaantuneet, esimerkiksi pikavippien takia. Toinen huono-osaisten ryhmä on päihdeongelmaiset, erityisesti huumeiden käyttäjät. (Juha Sandberg, henkilökohtainen tiedonanto 19.3.2015.)

3.3 Raision ja Riihimäen seurakunnat tutkimusympäristöinä

Raision ja Riihimäen seurakunnat ovat kotikuntiansa lailla monessa mielessä samankaltaisia. Suhteellinen jäsenmäärä on molemmissa n. 74 %, absoluuttisesti Riihimäellä vähän yli 22 000 jäsentä ja Raisiossa vähän alle 18 000 jäsentä. Kirkollisvero Raisiossa on yksi Suomen alhaisimpia, 1,15 prosenttiyksikköä ja Riihimäelläkin varsin maltillinen 1,30. Kummallakaan seurakunnalla ei ole velkaa ja taseissa on runsaasti kertyneitä ylijäämiä. Omavaraisuusasteet ovat Riihimäellä 94,1 % ja Raisiossa 97,7 %. Taloudellisessa mielessä molemmat seurakunnat ovat erinomaisessa kunnossa, Raisio vielä Riihimäkeäkin vähän paremmassa. (Suomen evankelisluterilainen Kirkko i.a.)

Raision seurakunnassa on neljä diakoniatyöntekijän virkaa ja Riihimäen seurakunnassa viisi ja puoli. Riihimäen puolikas virka on yhdistelmävirka yleisen seurakuntatyön kanssa, jossa kyseinen työntekijä tekee puolikkaana vapaaehtoistyönkoordinaattorin tehtävää, joka palvelee myös diakoniatyötä. Suhteessa seurakunnan jäsenmäärään diakoniatyön työvoimaa Riihimäellä on hieman enemmän, yksi diakoniatyöntekijä n. 4000 jäsentä kohti, kun sama luku Raisiossa on yksi diakoniatyöntekijä n. 4500 seurakuntalaista kohden. Seurakuntien diakoniatyön sisäiset työmuodot ovat myös samanlaisia ja vastaavat nykyistä keskiverto-seurakuntaa. (Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a.) Molemmissa seurakunnissa tehdään diakoniatyötä vanhusten, omaishoitajien, talousvaikeuksissa elävien, surevien, kehitysvammaisten tai hengellisten huolien kanssa elävien kanssa. Molempien seurakuntien diakoniatyöt järjestävät leiri- ja ryhmätoimintaa, vaatekierrätystä, ruoka-apua, vapaaehtoistyötä ja Yhteisvastuukeräyksen. Riihimäellä näiden lisäksi järjestetään toimintaa päihde- ja mielenterveysongelmallisille sekä maahanmuuttajatyötä. (Raision seurakunta i.a.; Riihimäen seurakunta i.a.)

4. TUTKIMUSMENETELMÄT

4.1 Haastattelut

Opinnäytetyössä käytettiin kvalitatiivista tutkimusotetta. Valinta oli selkeä, sillä tarkoituksenamme oli selvittää diakoniatyöntekijöiden tulkinta diakoniatyön määritelmästä ja siitä, miten se toteutuu heidän työssään. Myös tutkimusasetelmassa toteutuu laadulliselle tutkimukselle yleisiä piirteitä. Tiedonhankinta-ryhmä on valikoitunut, aineiston hankinnassa käytetään laadullista metodia ja tutkimuksen tarkoituksena on luoda ainutlaatuista, uniikkia merkitystä olemassa olevalle määritelmälle, ei testata olemassa olevaa hypoteesia. (Hirsijärvi, Remes & Sajaavaara 1997, 164.)

Mietimme ryhmä- tai yksilöhaastatteluiden tekemistä, mutta päädyimme ryhmähaastatteluun molemmissa seurakunnissa siksi, että ryhmässä muiden vastausten kuuleminen lisäisi kunkin oman vastauksen monipuolisuutta ja keskustelunomaisuus syventäisi aiheita. Ryhmähaastattelussa on omat riskinsä. Jos ryhmän jonkun jäsenen asema on liian hallitseva tai ryhmän jäsenten väliset suhteet saavat aikaan mielipiteiden kärjistymistä tai perusteetonta yksimielisyyttä, olisi haastattelutavan valinta tietoa vähentävä eli negatiivinen. (Kananen 2008, 75.) Kuitenkin johtavien diakoniatyöntekijöiden arvio työryhmänsä tasa-arvoisuudesta ja myös oma kokemuksemme näistä henkilöistä rohkaisi tähän ratkaisuun.

Halusimme selvittää nimenomaan diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä kirkkojärjestyksen määritelmästä ja sen toteutumisesta. Tästä syystä keskityimme pelkästään heidän arvioonsa. Toinen vaihtoehto olisi ollut itse arvioida työn sisältöjä ja tällöin olisimme tarkemmin keskittyneet toimintasuunnitelmiin, vuosikertomuksiin, diakoniatyön mainontaan ja niin edelleen. Tutkimuskysymyksemme mukaisesti meitä kiinnosti kuitenkin enemmän se, miten diakoniatyöntekijät itse kuvailevat ja perustelevat työtään, joten siihen keskityimme. Toivomme opinnäytetyömme olevan myös jonkinlainen kehittämissasiakirja, joten siinäkin mielessä diakoniatyöntekijöiden oman ajattelun kunnioittaminen ja haastaminen pohdintaan palvelee paremmin kuin työn sisällön ulkopuolinen arvio.

Haastattelut järjestettiin tammikuussa 2015 samanaikaisesti Riihimäellä ja Raisiossa. Raision haastatteluun piti sopia vielä uusi aika, koska alkuperäinen aika ei riittänyt haastattelun loppuun viemiseksi. Haastattelujen nauhoitukseen käytettiin matkapuhelinta ja tablettitietokonetta. Haastattelussa olivat paikalla molempien seurakuntien kaikki diakoniatyöntekijät. Ilmapiiri ja motivaatio työskentelyyn olivat haastattelutilanteissa hyvät ja syntyi vaikutelma siitä, että haastateltavat olivat innoissaan aiheesta ja siihen liittyvästä keskustelusta. Molemmissa seurakunnissa kiiteltiin haastattelua jo sinänsä tärkeäksi oman työn kehittämisen ja arvioinnin kannalta. Myös tutkimuksen tuloksia jäätiin innokkaina odottamaan.

4.2 Haastattelukysymykset

Pohdimme haastattelukysymyksiä tarkasti ja pyysimme palautetta ohjaavalta opettajaltamme. Toinen haastattelija suoritti koehaastattelun ja sen pohjalta teimme vielä kysymysten tarkennusta ja viimeistä hienosäätöä. Haastattelutapa oli puolistrukturoitu teemahaastattelu. Kohtuullisen tarkka struktuuri haastatteluilissa oli tarpeen, jotta aineistojen vertailtavuus eri seurakunnissa tehtyjen haastatteluiden välillä säilyisi. Tämän vuoksi olimme sopineet tarkat kysymykset ja niistä poikettiin lisäkysymyksiä vain pari kertaa haastatteluiden aikana.

Pyrimme laatimaan haastattelukysymyksistä monipuolisia, mutta tarkasti asiaan keskittyviä. Monipuolisuuden halusimme näkyvän erilaisissa tavoissa tarkastella teemoja haastateltavien kanssa. Käytimme tavallisia yleiskysymyksiä, numeerisia arvioita yhdestä kuuteen asteikolla sekä lyhyttä luovaa parikeskustelua, tulevaisuuden muistelua. Haastattelutyöliien vaihtelun myötä toivoimme saavuttavamme haastattelussa vapautuneen ja innovatiivisen ilmapiirin, joka auttaisi tarkastelemaan käsillä olevia asioita rehellisesti ja rohkeasti. Odotimme myös, että erilaisten kysymystapojen käyttäminen toisi tuloksiin toisiaan vahvistavia tai ristiriitaa herättäviä vastauksia, joita olisi mahdollista hyödyntää johtopäätöksiä tehdessä.

Jaoimme tutkimuskysymyksemme ensin seuraaviin teemoihin: 1. Keitä ovat tänä päivänä kirkkojärjestyksen tarkoittamat hädän ääripäässä olevat? 2. Mitä seurakunnissa konkreettisesti tehdään heidän auttamisekseen? 3. Miten hädän ääripäässä olevien ihmisten huomiointi näkyy työn suunnittelussa ja kehittämisessä? 4. Tulevaisuuden muistelu: Millaisen diakoniatyön työntekijät kehittäisivät alueelleen jos nykyisiä sitoumuksia ja rakenteita ei olisi lainkaan olemassa? Näiden teemojen alle kokosimme muutaman kutakin teemaa eri puolilta tarkastelevan kysymyksen. Haastattelun lopuksi esitimme vielä väittämiä, joihin vastattiin asteikolla yhdestä kuuteen. Numero yksi tarkoitti täysin eri mieltä ja numero kuusi tarkoitti täysin samaa mieltä. Kysymyslomake on opinnäytetyön liitteenä. (LIITE 1).

4.3 Haastattelujen analysointi

Haastatteluiden jälkeen litteroimme haastatteluaineiston. Litterointi tehtiin sanatarkasti, jotta haastateltavien oma kerronta saatiin esiin. Litteroinnissa ei kuitenkaan merkitty intonaatioita, taukoja tai nonverbaaleja osia. Muutaman kerran analyysin aikana palasimme haastattelutilanteiden kokemuksiin saadaksemme varmuuden haastateltavan sanoman merkityksestä monimerkityksisten lausahduksien kohdalla. Sanatarkkaa litterointia käytettiin tulkintavirheen riskin välttämiseksi ja saadaksemme diakoniatyöntekijöiden äänen kuuluviin sellaisenaan. Tuloksissa oli tarkoitus käyttää suoria haastattelulainauksia, joissa vastaajan autenttinen ilmaisu oli meistä sisältötulkinnallista ilmaisua mielekkäämpi. Litteroitua aineistoa tuli 48 sivua. Toimitimme toisillemme kumpikin tahoillamme tekemämme litteroinnit ja teemoittelimme ne ensin itseksemme ja kokosimme ne sen jälkeen yhteen. Näin aineisto tuli käytyä läpi kahden lukijan silmin.

Ensimmäisiksi teemoitteluaiheiksi valitsimme haastatteluissa käyttämämme teemat: 1. Hädänalaiset ja väliinputoajat diakoniatyöntekijöiden määrittelemänä. 2. Miten hädänalaiset ja väliinputoajat huomioidaan työn suunnittelussa sekä kehittämisessä ja miten huono-osaisuuden muutosta seurataan? 3. Mitä seurakunnassa tehdään hädänalaisten ja väliinputoajien auttamiseksi ja mitä haluttaisiin

tehdä? 4. Arviot kirkkojärjestyksen määritelmästä ja työntekijöiden arvot ja unelmat diakoniatyön kehittämistä. Näiden teemojen käyttö valittiin siksi, että ne olivat alkuperäisen tutkimuskysymyksen alakysymyksiä, joita seuraamalla ajattelimme pääsevämme käsiksi etsimäämme vastaukseen.

Haastattelukysymyksissä olleiden väittämien osalta laskimme kunkin väittämän kohdalla molempien seurakuntien keskiarvot sekä yhdessä että erikseen. Vertailimme myös yksittäisten vastausten hajontaa saadaksemme tukea tulkinnallemme siitä kuinka keskiarvoon on päästy. Tulkinnallinen merkitys vaihteli sen mukaan päädyttiinkö keskiarvoon yhtenäisten vai hajaantuneiden vastausten seurauksena.

Teemoiteltua aineistoa analysoitiin etsimällä siitä yhteisiä nimittäjiä, asioita, jotka eri puolilla aineistoa liittyvät toisiinsa ja muodostavat merkityskokonaisuuksia, yhtäläisyyksiä ja ristiriitoja. Tässä työssä käytimme miellekarttoja. Pehdyimme teemoiteltuun aineistoon ja laadimme sen pohjalta miellekarttoja erilaisten merkityskokonaisuuksien ympärille. Miellekartoista valitsimme kolme sillä perusteella, että niiden pohjalta pystyimme esittämään keskeiset tulokset kattavasti suhteessa tutkimuskysymykseen. Miellekarttojen avulla tutkimusaineisto teemoiteltiin uudelleen. Valitut miellekartat ovat liitteenä (LIITE 2). Tutkimustulokset esitettiin näiden kolmen teeman mukaisesti.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA LUOTETTAVUUS

5.1 Hädän määrittely ja asiakastyön valinnat

Hädän ääripäässä olevien auttaminen on hyvin tärkeä arvo kaikille diakoniatyöntekijöille. Kysyttäessä ”hädän ääripään auttaminen on minulle tärkein arvo diakoniatyössä”, suurin osa ilmoitti sen olevan tärkein arvo. Numeerisin vastauksin kahdeksalla kymmenestä haastateltavasta se oli tärkein, kahdella seuraavaksi tärkeimpänä. Arvio oli yksimielisin kaikista asteikkokysymyksistä, keskiarvoltaan jopa 5,85 / 6. Kirkkojärjestyksen määritelmän toimivuus nykyaikana sai aikaan pohdintaa siitä, millä tavalla hätä olisi määriteltävissä ja kuka sen tekee. Haastateltavat pitivät kirkkojärjestyksen määritelmää edelleen ajankohtaisena ja lähtökohtana työlleen. Yksi haastateltava totesi, että määritelmää olisi hyvä selittää hieman tarkemmin, sillä sellaisenaan se on ehkä jäänyt paikolleen.

No kyllä musta toi kirkkojärjestyksen määritelmäkin että ehkä sekin missä hätä on suurin mä aattelen että se ennen ei ollut tällästä yhteiskuntaa joka vastaa... Et jotenkin tää on niiku semmone, mä koen et toi on jääny vähän lukkoon toi lause että missä hätän on suurin.

Mut sit se että et mikä on se asteikko, millä, mikä se on se hädänasteikko tosiaan.

Hätä ku hätä. Oli se synnin hätä tai rahan hätä. Se on kutosta.

Diakoniatyöntekijät totesivat hädän määrittelemisen olevan vaikeaa. Hätä kuvattiin subjektiivisena kokemuksena. Vastauksissa kyseenalaistettiin hädän suuruuden ja sen luonteen ulkopuolisen arvioinnin oikeutus, mahdollisuus ja tarve. Jokaisen hädän mainittiin olevan samalla viivalla ja että vain ihminen itse tietää häntänsä määrän. Hädän ääripäässä voi olla ihmisiä hyvin erilaisissa tilanteissa ja ihmisryhmissä. Se että joku on toimeentulotuen asiakas, ei välttämättä kerro ihmisen hädästä. Diakoniatyöntekijät määrittelivät hädänalaisten ryhmiä ja perustelivat työtään ja kertoivat, miksi joku työmuoto täyttää hädän ääripään kanssa tehtävän työn kriteerit. Toisaalta he korostivat hädän subjektiivista kokemusta,

jota ei voida ulkoa käsin määritellä. Joidenkin työtehtävien määrittely hädänalaisyhteistyön kanssa tehtäväksi työkseen koettiin epäselväksi.

meillä ei ole tarvetta mitata sitä hätää... kun meillä riittää se ihmisen subjektiivinen kokemus, että kun hän tulee sanomaan, että hän on köyhä tai on surullinen tai on yksin tai mikä vaan

Ei pysty sanomaan mikä porukka tai mikä se on, että kyllä se on niin subjektiivinen kokemus se hätä ja hädän suuruus.

Jälleen kerran en osaa suoraan sanoa onko se niinku hädän ääripäätä kenen hyväksi tässä työskentelee.

Hädän kuvattiin myös olevan suhteessa toimintaympäristöön. Haastateltavat kertoivat yksittäisistä ihmisistä, jotka syystä tai toisesta putoavat yhteiskunnan suoja-verkkojen läpi ja jäävät kunnallisen sosiaaliturvan ulkopuolelle. Haastateltavat mainitsivat hädän ääripäähän kuuluvaksi huono-osaisten ryhmiä; velkaantuneet, mielenterveys- ja päihdeongelmaiset, maahanmuuttajat, yksinäiset vanhukset ja vähävaraiset. Näiden lisäksi mainittiin ihmisryhmiä joita ei juuri muulla tavoin auteta: surevat, paperittomat, turvapaikanhakijat, vangit, hengellistä hätää kokevat ja erilaisten kriisien takia hädässä olevat ihmiset. Surussa tukeminen nähtiin yhtenä diakoniatyön ja seurakunnan erityislaatuisuutena.

nämä yksinäiset vanhukset unohdetaan, niinku hengellinen hätä, koska hyvin usein puhutaan niinku aineellisesta tai niinku henkisestä hädästä mutta itse kohtaan jotenkin hyvin paljon niinku hengellistä nälkää

Diakoniatyöntekijät kertoivat, että he ehtivät kohdata kaikki ihmiset, jotka ottavat heihin yhteyttä ja pystyvät suhteellisen nopeasti reagoimaan erilaisiin tarpeisiin. Asiakkaita ei haluttu valita, eikä hylätä; kaikki ihmiset kohdattiin, jotka ottivat yhteyttä. Toimintatapaa perusteltiin juuri hädän subjektiivisuudella, muut eivät voi tietää ihmisen hädän määrää. Diakoniatyöntekijät pystyivät tällä hetkellä vastaamaan kaikkiin tarpeisiin, jotka tulivat esille. Näiden tarpeiden kerrottiin olevan sellaisia, jotka löysivät tai tavoittivat diakoniatyön, eikä päinvastoin. Kuitenkin hiljaisesta hädästä oltiin huolissaan; äänekkäät saavat kyllä palvelua, mutta diakoniatyöntekijöitä mietitytti, jääkö äänekkäiden taakse hiljaisia tarvitsijoita.

koska kaikkeen siihen mikä meille tänne tulee me myöskin mun mielestäni vastataan. Tarpeen mukaan.

mä oon huolissani siitä hädästä mikä tavallaan ei tuu esiin... on jotenkin niin ahistunut tai vaikea tilanne et ei ees jaksa hakea apua... sairaudet tuo hirveesti vaikeutta ja omaishoitajista olen huolissani

yleensä ne äänekkäimmät nappaa kotikäyntitulijankin, et se on varmaan semmonen hankaluus.

Hädänalaisia saattoi kohdata myös erilaisissa ryhmissä ja tavoittaa välillisesti. Hädänalaisten etsintä kuvattiin myös työntekemisen asenteeksi. Työtä voi tehdä keskittymällä juuri läsnä olevassa ryhmässä oleviin hädänalaisiin tai etsiä niitä, joilla tietyssä joukossa on hätä. Toisaalta autettavien valikointia on tehty valitsemalla työskentelyn kohteena olevia ryhmiä. Hädänalaisten ryhmistä, joita seurakunnan toiminta ei vielä tavoita, mainittiin Raisiossa nuoret ja nuoret aikuiset, maahanmuuttajat sekä lapset, joiden vanhemmillä on mielenterveys- tai päihdeongelmia. Riihimäellä mainittiin jotkut toivotut erityissururyhmät ja yrittäjät. Asiakasryhmien laajentamistarpeen tiedostaminen haastoi käsityksen valikoinnin tarpeesta. Koska näihin tarpeisiin ei pystytä nyt vastaamaan, niin ne on toistaiseksi jätetty valintojen ulkopuolelle. Samalla haastateltavat toivat esiin huolensa heistä, joiden hädästä ei vielä olla tietoisia.

mä oon oikein heränny siihen et nuoret, nuorten tulevaisuus... sais sen joukon joka nyt jää, putoo kertakaikkiaan tähän joko asunnottomuuteen, työttömyyteen, koulutuspaikan puutteeseen, jotka vaan jää nyt kotiin.

Tuli mieleen yrittäjät...Yrittäjillä on kuitenkin joku tietty status ja vaikea niinku tulla sieltä statusten takaa niinku pois, mut se et en mää tiedä olisko meillä niinku mitää eväitä... et he myös putoaa helposti sitte kun on paha paikka.

Yhtenä esimerkkinä työn kohdentamisesta tarpeiden mukaisesti kerrottiin, miten asiakkaiden taloudellinen hätä on lisääntynyt ja sen myötä diakoniatyö on tarkentanut taloudellisen avustustoiminnan käytäntöjä ja saatavuutta. Työn kehittämistä huolimatta huomioitiin, että avustuksen saaminen on mahdollista vain niille, jotka sattuvat tietämään siitä, että diakoniatyöstä saa taloudellista avustusta ja

toisaalta pystyvät varaamaan ajan. Yksi haastateltava perusteli erityisesti taloudellisen avun mainostamattomuutta sillä, että ihmiset voisivat tietoisesti käyttää hyväksi diakoniatyön palveluja.

jos ajatellaan meidän palvelujärjestelmää, sosiaaliturvaa niin hankalaa löytää siellä ne joita ei muuten auteta, koska ne ei pidä yleensä itsestään ääntä koska moni ei tiedä esimerkiksi että seurakunta on taho josta voi saada apua.

Toisaalta me ei voida mainostaakaan meidän auttamistapoja ja välineitä ... moni ihminen ... voi ruveta käyttämään tavallaan hyväksi meidän auttamisjärjestelmää

Asiakastyöstä puhuttaessa osa haastateltavista oli sitä mieltä, että kaikki asiakastyö, jota hän tekee, on työtä hädän ääripään hyväksi. Esitettiin ajatus, että jokainen asiakas, asiakkuuden syystä huolimatta, täyttää hädänalaisen määritelmän. Näkemyksiä jokaisen asiakkaan hädän ääripää -kriteerien täyttämistä tuli pääasiassa Raisiosta. Riihimäellä samassa mielessä osa puhui työntöön asenteesta ja sen hädän ääripään löytämisen mahdollisuudesta kaikissa tilanteissa. Ihmiset pyritään kohtaamaan kokonaisvaltaisesti, ei pelkästään tarkastelemalla vaikkapa taloudellisia asioita. Diakoniatyöntekijät pystyivät tarjoamaan ihmisille aikaa. Osa kertoi olevansa tavoitettavissa myös ”virastoajan” ulkopuolella. Auttamisen valinnoissa täytyi kuitenkin tehdä rajauksia; kaikkia ei voitu auttaa, mikäli diakoniset periaatteet eivät työntekijöiden arvion mukaan täyty. Jonkinlainen subjektiivisen hädän kokemisen rajaaminen siis nähtiin mahdolliseksi. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta oli muuttoavun antaminen, jonka ei yhdessä vastauksessa katsottu olevan diakoniatyön tehtävä ja näin ollen hädänalaisuuden ulkopuolelle määriteltävissä.

Eks ne o kaikki hädänalaisia.

aika moni työ jota me tehdään, me voidaan tehdä se sillä asenteella, että me tehdään se hädän ääripään eduksi sitä työtä.

vanhusten laitoksissa... käydään pitämässä hartaus siellä, niin se on ihan normaalia seurakuntatyötä, mutta siinä silti voi olla sillä sillä silmällä, että ollaan auttamassa ihmisiä jotka on, joita ei muut käy tapaamassa.

että mä olen joutunut sanomaan että ei. Et me ei auteta ja silloin mä aina mietin, että ollaanko me sitten myös se viimeinen luukku joka hylkää tämän ihmisen. Ja joskus kokee, että joutuu niinku asettaa rajoja. ... Toki siinä täytyy ensi kokovaltaisesti kuunnella ja arvioida mikä vaikuttaa mihinkin tilanteisiin, jos mää nyt en auta tässä tilanteessa... Meillä on tai siis monilla virastoilla ei ole niin paljon mahdollista räätälöidä sitä aikaa, ajan antamista sille ihmiselle.

Asennekeskustelun myötä määriteltiin välillisen ja välittömän arvottamista. Välillisestä ja välittömästä työstä ja sen ”tilastoinnista” hädänalaisten kanssa tehtävään työhön käytiin keskustelua molemmissa seurakunnissa. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että lähestulkoon kaiken työn voi työn välillisen hyödyn perusteella määritellä hädänalaisten kanssa tehtäväksi työksi, jos välillinen työ koskee tällaisen ihmisryhmän hyväksi tehtävää työtä. Toisaalta tuotiin esiin, että valmistelut ja taustatyöt vievät paljon aikaa, esimerkiksi vertaistukiryhmien valmistelu, joka on välttämätöntä työn kannalta. Yksi haastateltava kertoi, että välillisellä työllä voidaan jopa säästää aikaa, esimerkiksi koordinoimalla työtä ja rekrytoimalla vapaaehtoisia seurakunnan eri tehtäviin ja näin mahdollistetaan työntekijälle aikaa uuden luomiseen.

vai onko se sen työtehtävän tukemista, vaikka kalenterityötä, seki liittyy siihen hyvin vahvasti, pystyy oman aikansa suunnittelemaan ja sitten kaikkien leirien ja retkien suunnitteleminen on ihan suoraan...välillisesti...autetaan sitä hädän ääripäätä, jos se on sen tyyppinen se tilaisuus jota suunnitellaan.

välillinen työ ni itseasiassa se on huikeen iso prosentti.

mut toisaalta myöskin se kaikki muu mitä mä teen se on myöskin sitä niitten hädänalaisten auttamista.

Käsiteltäessä haastattelussa niitä työmuotoja tai toimintoja, jotka auttavat hädänalaisia, diakoniatyöntekijät kertoivat diakoniatyön toiminnoista, joissa hädänalaisten kohtaaminen on mahdollista. Leirit ja retket ja muu kokoava toiminta ja erilaiset kohtaamispaikat tulivat esiin perusteltuina sillä, että näitä paikkoja tarvitaan tukea tarvitsevien hädänalaisten löytämiseen, tai niistä vinkkien saami-

seen. Ne voivat myös toimia paikkoina, jonne voi ihmisen ohjata samaan osakseen sosiaalista kannattelua vertaisryhmältään. Tuli myös esille ajatus, että kun työntekijä tekee esimerkiksi leirityötä, hän suuntaa leirillä oman työpanoksensa hädänalaisten auttamiseen, niiden joiden tietää erityisesti olevan tuen tarpeessa.

ite ajattelen et nää virkistyspäivät retkipäivä -tyyppiset ei oo se ydin asia mut se on ikään kuin tavallaan se reuna-alue, johon me ohjataan sieltä ytimeistä niitä ihmisiä, jotka ikään kuin etsii omaa paikkaansa ja ettii vertais ja sitä omaa paikkaansa niin se on hyvä että meillä on ohjata, koska jos me lopettettais retket, leirit ja kaikki niin sit me oltais vain sitä yksilötyötä, mikä ei myöskään ole huono, koska ihminen tarvii myös sitä vertaiskokemusta niin on olemassa paikka johon ohjata tuella ja on avustajien ja muiden kanssa saatella heitä sinne ja tukea heitä siellä myös.

Tasalan Kammarissa....siellä käy tosi hyvin erilaisia ihmisiä ja siellä on sitä toimintaa joka just torjuu yksinäisyyttä... Ja siellä on kuuntelijaa ja sit siel on ihan tämmöstä voidaan niinkun myöski tavallaan antaa ihmisille asiakkaille toimintaa, että antaa mahdollisuus osallistuu siihen vapaaehtostyöhön ja lähimmäisen auttamiseen... saa itse opetella jotakin jota ei niinku ton tietokoneen käyttöä. Ja sitten tämmöst niinkun seurustelua ja olemista ja todellaki osallistua niinku tähän siis kokee itsensä hyödylliseksi ja tarpeelliseksi. Ja yksinäisyys poistuu se tarjoaa todella paljon monenlaista toimintaa hyvin yhteisöllisyyttä siel kokee....ihmiset asiakkaat sanoo et se on raisiolaisten olohuone, että tämmönen matalan kynnyksen paikka.

Kaupungin tai muiden toimijoiden kanssa tehtävä verkostotyö kuvataan hädänalaisten hyväksi tehtäväksi työksi. Yhteistyötä tehdään paljon eri toimijoiden kanssa, erityisenä yhteistyökumppanina mainittiin sosiaalitoimi. Jotkut haastateltavista kritisoivat sitä, että työtehtäviin kuului runsaasti yleistä seurakuntatyötä, kuten erilaisia tapahtumia. Yksi haastateltavista kertoi kärsivänsä siitä, että hän koki työajan menevän muuhun kuin hädänalaisten kanssa työskentelyyn. Diakoniatyötä tehtiin myös ennaltaehkäisevällä asenteella. Toisaalta oltiin sitä mieltä, että jos työtä tehdään ihmisten kanssa ennaltaehkäisevästi, ennen kuin hän on suuressa hädässä, se on ihan yhtä merkityksellistä työtä, kuin jo hädässä olevan kanssa työskentely. Toinen vastakkainen näkemys oli, että diakoniatyössä kaikessa hädänalaisten kanssa tehtävässä työssä on korjaava tarkoitus.

Kyllä yhteistyö on niinku, mä oon aina painottanu sitä ja oon tos omaishoitajien kans mä teen työtä ni kaupungin kans mul on tosi hyvät yhteistyöt, yhteistyökuviot. Et koemme et tarvitsemme toinen toisiamme, täydennetään toisiamme.

työaika menee siis yllättävänkin paljon tällaiseen yleiseen seurakuntatyöhön, tämmöiseen tapahtumien järjestämiseen

Jotenkin en mä nyt nää, että nää kaiken maailman tapahtumat on hädän ääripäätä.

nykypäivän diakonia on jotenkin sellaista ennaltaehkäisevää, että se on myös, et me yritetään pelastaa, et asiat ei menis ihan siihen ääripäähän.

tavallaan siis meidän työhän on aina korjaavaa kuitenkin, että jotain on jo mitä me korjataan, et... muut työmuodot tekee esim. enemmän sitä ennalta-ehkäisevää.

Konkreettisina työmuotoina hädänalaisten auttamiseksi mainittiin taloudellinen auttaminen ja diakoniatoimiston akuuttipäivystys. Työn sisällöistä puhuttiin paljonkin, mutta yleisellä tasolla, erittelemättä työmenetelmiä tai -käytäntöjä. Haastateltavat eivät konkretisoineet köyhien lapsiperheiden, päihdeongelmaisten tai mielenterveysongelmaisten kanssa tehtävää työtä. Raisiossa diakoniatyöntekijöiden työnkuvaan kuuluvina vastuualueina mainittiin vangit, vanhukset, perheytyö, yleinen diakoniatyö, vapaaehtoistyö, kehitysvammatyö, rippikoulutyö ja kotikäyntityö sekä Yhteisvastuukeräys ja työ omaishoitajien kanssa. Kahdella työntekijällä vastuualueenaan oli mielenterveystyö. Riihimäellä työntekijöiden vastuualueina olivat vapaaehtoistyön koordinointi, diakoninen vanhustyö, mielenterveystyö, kansainvälinen diakonia sekä yhteisvastuu, akuuttipäivystys, päihde- ja vankilatyö, kehitysvammatyö ja osallistuminen rippikoulutyöhön. Yksi diakoniatyöntekijöistä oli lisäksi työalan johtaja ja muiden esimies.

et oikeestaan me vastataan ihan kaikkeen, mut se kaikki on semmosta tosi pientä. Et yksittäisissä hetkissä ja tapahtumissa meillä on ollu nuortenaikuistenryhmää. Meil on yritetty tonne nuorisotyöhön tuoda niiku sitä diakonista osaamista ja sitä ajatusta et se koskee myös heitä. Ja meil on maahanmuuttajia, on mielenterveysongelmia meil on kaikkee. Mutta koska meit on vaa nii vähän, nii se on niikun vaan ne sieltä tulee joka suunnalta tulee vähän sitä hipasuu, et miten

et meil ei oo semmosta et me tehdään valtavasti jotakin jonkun yksittäisen ryhmän kanssa. Ei oikeestaan oo, ehkä vanhustyö on kaikkein eniten semmost, et siin on niiku sitä muttet siihenhän vanhus-työhön liittyy esimerkiks mielenterveys ja kaikki muu sen lisäksi.

Kokonaisuudessaan hädän ääripään hyväksi tehtävän työn kuvailussa oli ristiriitaisiakin vastauksia. Asiakasryhmiä nimettiin kattavasti, mutta niiden hyväksi tehtävää työtä kuvattiin vaatimattomasti. Toimintaesitteissä ja seurakunnan tiedotuksessa näkyy monia eri ryhmiä ja toimintoja, jotka eivät haastattelussa tulleet mainituiksi. Kaikkien tarpeisiin katsottiin voitavan vastata, mutta samanaikaisesti oltiin huolissaan niistä, joiden ääni ei tule kuuluviin, sekä nimettiin niitä, joita ei vielä pystytä auttamaan. Hädän ääripään hyväksi käytetyn työajan katsottiin painotellen olevan todella suuri, jopa 80–100 prosenttia työajasta ja toisaalta murhetta aiheutti liialliset yleisen seurakuntatyön tapahtumat ja välillinen työ. Lisäksi hädän subjektiiviseen kokemukseen perustuen ihmisten ja ihmisryhmien valikointia pidettiin vieraana diakoniatyöhön, vaikka aavistuksia tarpeessa olevista hiljaisista sekä ilman apua jäävistä ryhmistä oli olemassa.

5.2 Visio tulevaisuuden diakoniatyöstä

Haastateltavat kertoivat, mitä ajattelevat työstään sekä siitä, mikä on diakoniatyötä, mikä taas ei ole ja minkälaista olisi unelmien diakoniatyö. Tähän teemaan liittyviä näkemyksiä tuli esille koko aineistosta, mutta erityisesti tulevaisuuden muistelu paritehtävässä. Tehtävässä tuli suunnitella ja luoda alueelle diakoniatyötä tyhjältä pöydältä, jos yhtäkkiä kaikki kalenterit olisivatkin tyhjät ja rakenteet olisivat poistuneet. Unelmissa oli kaksi päälinjaa, joista enemmistön linja tavoitteli rakenteiden purkamista tai ainakin niiden huomattavaa keventämistä. Diakoniatyöntekijöiden toivottiin voivan keskittyä ihmisten kohtaamiseen ja yksilötyöhön. Etsivälle työlle olisi aikaa ja työ voisi olla avointa, ihmisten keskellä toteutuvaa. Toinen linja, yhden parin visiointi lähti nykyisten rakenteiden tehostamisesta niin, että työn organisoinnin kehittymisen kautta saataisiin enemmän aikaa yksilötyökentelyyn.

Nykyisiä työmuotoja ei tulevaisuuden diakoniatyötä hahmotellessa tuotu esiin. Haastattelussa perinteiset työmuodot eivät saaneet yksiselitteisesti merkittävää roolia diakoniatyön laatutekijöinä. Pikemminkin osasta niistä puhutaan ”historiaan siipien havinana”, tai ”painona”, ja jonain sellaisena, jota ei vaan voi lopettaa, koska ne ovat joillekin ihmisille tärkeitä. Myönteisellä tavalla esillä perinteisistä työmuodoista olivat vanhustyö ja siinä erityisesti diakoninen vanhustyö. Muista nykyisistä työmuodoista myönteisellä tavalla luonnehdittiin vapaaehtoistyötä.

niitä mitä voi vapaaehtoinen vetää, ni sit on vapaaehtoinen ja sitä koordinoi taas vapaaehtoistyön koordinaattori

Asiakkaiden valikoituminen ei perustuisi jatkossa tietyn ongelman tai ihmisryhmän mukaan, vaan työtä tehtäisiin yksilöllisiin tarpeisiin perustuen. Nämä tarvitsijat löytyisivät sieltä, missä ihmiset ovat, kaupoista, työpaikoilta ja kadulta. Lisääntyvän verkostoyhteistyön kautta saataisiin tietoa välinpUTOajista ja tukimuodoista, joissa kaivataan yhteistyökumppania tai joissa tarvittaisiin tekijöitä. Tämä visio poikkeaa nykyisestä diakoniatyön järjestelystä nimenomaan siinä, että diakoniatyöntekijät olisivat paljon liikkeellä siellä, missä ihmiset ovat ja itse järjestetty toiminta perustuisi melko painokkaasti avoimeen toimintaan, joka myös sijaitsisi fyysisesti ihmisten lähellä. Toiminnot ja tapahtumat järjestettäisiin ihmisiltä kysellen ja heidän tarpeitaan selvittellen. Omaehtoinen työmuotojen suunnittelu vähenisi. Toiminnot olisivat lyhytkestoisia ja projektiluonteisia.

semmonen olohuone, missä vois olla, ei vaan meidän työntekijöiden vaan semmoinen yhteinen olkkari missä vois olla ja mahdollisimman vähän sitä rakenteellista, missä jää aikaa sille yksilön kohtaamiselle.

mahdollisimman vähän suunniteltas valmiiksi se työ ennen kuin me nähdään, mistä totaniin alkaa poikii. Sen takia me ei ruvettu suunnittelemaan mitään työaloja tai ihmisryhmiä valmiiks

Myös etsivän työn merkitys korostui unelmien diakoniatyössä. Monet halusivat lähteä etsimään tarvitsijoita kaduilta, toreilta ja turuilta, virastoista, kaupoista, työpaikoilta ja psykiatrian poliklinikalta. Myös verkostojen kautta tehtävä etsivätyö mainittiin ja suunnitelma siitä, että diakoniatyö voisi ottaa vastuuta sieltä, missä

käsiparia tarvitaan. Yksi haastateltava toi esiin huolen siitä, että diakoniatyö ottaisi vastuulleen yhteiskunnalle kuuluvia tehtäviä. Diakoniatyöhön kuuluvana ja erityisesti etsivän työn keskustelun yhteydessä useimmat työntekijät mainitsivat yhteisen tai työntekijän oman aamuhiljentymisen ja rukouksen merkityksen. Uuden diakoniatyön suunnittelun yhteydessä hiljentymisen merkitystä korosti se, että tyhjässä tilanteessa tarvitaan johdatusta ja tämän Jumalan johdatuksen vaaraan olisi hyvä lähteä työtä rakentamaan.

terveyskeskuksen, Kelan, neuvolan odotushuoneisiin, sinne kattoon niitä syrjäytyneitä tai hädässäolevia. Ja kauppojen peliautomaattien luokse

lähtee kävelemään ja ihmettelis, mut mul ehkä erois silläkin lailla edellisestä, että semmosta tiedon keruuta, et et en luota vaan omaan aistihavaintooni, vaan myöskin keräisin sitä tietoa myöskin jo olemassa olevista verkostoista ja kattelisin, että missä se paikka siellä on missä tarvitaan tekijää ja nimenomaan semmosta mitä kukaan muu ei tee

Ja se alkais henkilökohtaisella hiljentymisellä, ajatuksella kuljeta ja johda. sisäisesti rauhoittuu ja jotenkin pääsee niinku lähtee oikeista lähtökohdista

aamu alkaa kans hartaudella... on itse ensin Jumalan edessä ja pyytää pyytää hänen vahvuuksia itelleen

Muutoksen tieltä nykyisestä diakoniasta pitäisi vastausten mukana vähentää sellaista työtä, jota ei koettu varsinaiseksi diakoniaksi. Näitä asioita mainittiin eri puolilta haastatteluaineistoa. Tällaisia diakonian ydintehtävältä liikaa tilaa vieviä asioita olivat liialliset yleisen seurakuntatyön tehtävät, erilaiset tapahtumat ja jotkut toimistotyöt. Myös joihinkin nykyisiin työmuotoihin viitattiin yleisellä tasolla historian painolastina, mutta näitä ei yksilöity. Muutoksen katsottiin vaativan rohkeutta ja päämäärätietoisuutta. Vapaaehtoisten tehtäväksi oltaisiin valmiita antamaan entistä enemmän vastuuta kokoavasta toiminnasta. Työntekijät voisivat keskittyä enemmän professionaalista osaamista vaativaan yksilötyöhön. Kokoavan toiminnan merkitys korostui paikkana, jonne ihmisiä voi ohjata vertaisryhmän pariin.

ollaan ainakin kaikista niistä, niistä historian rasitteista päästy eroon, mitkä ei suoranaisesti ole sitä diakoniatyötä, eikä hädän ääripäätä. Et jotenki ollaan saatu luopua kaikista niistä ylimääräisistä rakenteista ja muista tilpehööreistä, mitkä on esteenä tai hidasteena ihmisten aidolle kohtaamiselle ja läsnäololle.

niitä retkiä, leirejä, kerhoja, vertaismahdollisuuksia on olemassa, et se ois ihanne et ne pyöris suht itekseen, koska tota muuten meillä ei oo paikkaa mihin me ohjataan niitä ihmisiä

Päällimmäisenä lopputuloksena unelmien diakonian muutokselle kerrottiin ajan lisääntyminen siihen, mikä on olennaisinta: yksilötyöhön ja ihmisten kohtaamiseen. Taustalla oli toive siitä, että etsivällä työllä löydettäisiin myös ne hiljaisimmat tarvitsijat, joiden ääni nyt ei tule kuuluviin. Toisaalla haastattelussa diakoniatyöntekijät kertoivat, että omaan työajankäyttöön voidaan hyvin vaikuttaa ja että kaikkia tarvitsevia voidaan jo auttaa. Samalla arvioitiin, etteivät muut työtehtävät vie merkittävästi vielä liikaa aikaa hädänalaisten kohtaamiselta. Diakoniatyön viisiossa ajan tarve mainittiin kuitenkin selkeimpänä muutostoiveena nykyiseen tilanteeseen.

keskustelemaan sinne ihmisten kanssa ja vaan olemaan ja että olisi aikaa.

Haasteitakin uuden diakonian toteuttamiselle esitettiin. Yksi sellainen oli esimiesten ja päättäjien asettamat vaatimukset tai estely. Toisaalta myös toivottiin rohkeutta toimia sen mukaan, mikä koetaan oikeaksi muiden näkemyksistä tai vastusteluista huolimatta. Tämä vastustus ei saanut haastattelussa juuri konkreettisia muotoja sen osalta, miten diakoniatyöntekijöiden kehittämissyönteiksiä oli estetty. Toinen vasta-aihe oli tarpeiden arvottamiseen liittyvä ongelma ja se, että nykyisissäkin, ei niin hädänalaisissa ryhmissä, on myös joukossa hädänalaisia yksilöitä, joiden tarpeita ei voi ohittaa.

Diakoniatyöntekijät ovat yhtä mieltä siitä, että parikeskusteluissa kuvailtu diakoniatyö täyttäisi nykyistä selkeämmin määritelmän työskentelystä hädän ääripäässä. Mahdollisuus hiljaisimpien hädänalaisten löytämiseen olisi myös suu-

remppi kuin nykyisin toimin. Haastateltavat kertoivat, että heillä oli reagointivalmiutta ja mahdollisuuksia. Selkeää oli kuitenkin se, että vanhaa pitää hylätä, ennen kuin uutta voidaan ottaa tilalle. Tämä tuli esille myös toisaalla haastatteluai-
neistossa, kun puhuttiin reagoinnista äkillisiin tarpeisiin. Periaatteessa oltiin valmiita luomaan uutta, mutta ajankäytöllisesti se nähtiin epävarmana. Tässä kuitenkin haastateltavien vastaukset hieman erosivat sen mukaan, minkälainen työnsisältö vastaajalla oli. Yhdellä vastaajista työaika painottui selkeästi akuuttiin asiakasvastaanottoon, toisilla työhön saattoi sisältyä hyvinkin toisistaan poikkeavia työtehtäviä. Näiden vastausten pohjalta voidaan ymmärtää, että reagointimahdollisuudet ja -tarve uuteen poikkesivat vastaajien kesken.

me jäätii mieltii sitä tota, että nytkään tahdo meitä löytää, nämä hiljaiset ihmiset, jotka ei nytkään niinku tule, piä ääntä itestään, niin löydettäskö me tällä tavalla heitä,

Mut se että miten meiän voimava resurssit miten me jaksetaan sitte tässä... pitäs tosi paljon pitää jättää meiän nykytyöstä pois et voitas mennä uusille urille

5.3 Toiminnan kehittämisen haasteet

Kuten aiemmin tämän opinnäytetyön tuloksissa mainittiin, diakoniatyöntekijät kokivat haastattelussa hädänalaisten auttamisen tärkeimmäksi arvoksi diakoniatyössä. Se antaa myös arvopohjan työn kehittämiseksi. Diakoniatyöntekijät kertoivat seuraavansa yhteiskunnallista keskustelua ja muutoksia ja olevansa hyvin perillä näistä asioista. Kun kysyttiin hädänalaisten aseman seuraamisen tärkeyttä työn kehittämisessä, vastaukset osoittivat sen olevan hyvin merkittävää. (keskiarvolla 5,29 / 6). Tähän asti tulokset kehittämistyön osalta olivat selkeitä ja johdonmukaisia.

Diakoniatyöntekijät toivat esille kehittämis- ja muutostarpeita yleisellä tasolla ja toisaalta haastattelun tulevaisuuden muistelu -paritehtävässä. Vastauksissa kerrottiin työryhmien seuraavan mediassa ja sosiaalisessa mediassa esillä olevia trendejä ja muutoksia mahdollisissa asiakaskunnissa. Esimerkkeinä muutoksista

mainittiin mielenterveysongelmaisten ja työttömien määrän lisääntyminen vastaanotoilla. Työryhmissä keskusteltiin näistä uutisista ja oltiin tietoisia odotettavissa olevista uusista tarpeista. Konkreettisia toiminnan muutoksia ei haastatteluissa juurikaan kerrottu.

yhteiskunnassa kun, vaikka mielenterveyspalveluita kun vähennetään, niin tuleeko se sitten meille. Kyllä niitä trendejä katotaan etukäteen

täähän muuttuu koko aika ja on muuttunu jo vuoskausia, ni se vaan että me puhutaan työstä, ni se on tavallaan muutoksesta puhumista.

Unelmadiakonian kuva tulevaisuuden muistelu -tehtävässä toi myös esille muutostarpeita työn sisältöön ja rakenteisiin. Tulevaisuuden diakoniatyöntekijöillä oli enemmän aikaa yksilökohtaiseen työhön ja vapaus kahlitsevista rakenteista ja ”historian siipien havinasta”. Unelmadiakoniasa työssä oli voimakas etsivän työn ote. Etsivän työn tarve tuli esiin myös tarkasteltaessa hädänalaisia asiakasryhmiä, hiljaisten ja tavoittamattomien hädänalaisten muodossa. Muutostarpeita esitettiin myös erilaisten yleisen seurakuntatyön tapahtumien ja välillisen työn suuren määrän kautta.

Työn kehittämistä ja muutostyötä tukevista asioista mainittiin työryhmien positiivinen ja aktiivinen asenne kehitystyöhön. Diakoniatyöntekijät kuvasivat innostustaan tarttua esille tuleviin haasteisiin. Innostuksen yhtenä lähteenä oli diakonian ydinarvo, hädänalaisten auttaminen. Diakoniatyöntekijät kertoivat, että heillä on hyvät mahdollisuuden vaikuttaa oman työaikansa käyttöön ja suunnitella omaa työtään. Numeerisissa kysymyksissä oman työajankäyttöön vaikuttaminen sai keskiarvon 4,34 / 6. Todettiin, että jotkut sovitut kokoukset ja hartaudet tulevat annettuna, mutta muuten oman kalenterin saa täyttää suhteellisen itsenäisesti. Työmuotojen suhteen asia olikin sitten vähän toisin. Suurin osa diakoniatyöntekijöistä oli saanut työmuotonsa, eli pääasiallisen asiakasryhmänsä perintönä edelliseltä viranhaltijalta. Näiden työmuotojen sisällön vaihtumista ei juuri kuvattu. Riihimäellä kaksi diakoniantyöntekijää kertoi saaneensa aloittaa työnsä puhtaalta pöydältä. Näiden kahden haastateltavan vastaukset poikkesivat myös monilta

osin muista työntekijöistä. Esimerkiksi tulevaisuuden muistelutehtävässä he eivät olleet halukkaita muiden tavoin kaatamaan työn nykyisiä rakenteita.

kyllä kalenteri on täysi aikalaila, että ihan hirveesti joustovaraa ei oo, mut meil on se asenne jotenkin et me ollaan valmiita tarttumaan uuteen

Et kylhä meil on hyvin itsenäisesti saa sopia kotikäyntejä. Jotenki mä ajattelen niiku et puolet ja puolet sit vois olla et on vastuullisesti, itse saa sopia niitä mihin sen työaikansa käyttää.

on myös tällaista historian havinaa, että tehdään työtä, joka on kohtaanut joskus muinoin diakoniatyölle ja josta rasitteesta voi nyt olla vaikea päästä irti

Muutoksen esteenä tai hidasteena molemmissa seurakunnissa katsottiin päättäjiä ja esimiesten päätösvalta ja mielipiteet. Osittain näitä kuvattiin konkreettisin esimerkein. Yhtenä esimerkkinä kuvattiin vaikeuksia löytää yhteistä aikaa esimiehen kanssa muutostarpeiden esittelyyn ja toisaalta tarkentaa käsityksiä siitä, mitä diakoniatyöltä mahdollisesti odotettiin. Samalla toivottiin rohkeutta ja taitoa tuoda esiin diakoniatyöntekijöiden omaa näkemystä työn ydinalueista päättäjienkin vakavasti ottamalla tavalla.

et meillä olis rohkeutta myös tehdä asioita toisin, vaikka jotku muut näkis, esimiehiä myöten, tai muita työaloja myöten tai vaikka päättäjiäkin myöten, et asiat täytyis tehdä jollain tietyllä tavalla, mut jos meillä on sen työn tekijöinä eri näkemys asioista, että meillä olis niinku rohkeutta mutta myös että meitä kuunneltais.

ollaan tota mietitty jossain vaiheessa tosi paljon sitä että meidän pitäis tehdä sitä priorisointii. Mut me tarvitaan siihen valtuutus myöskin kirkkoherralta. Jos me ruvetaan priorisoimaan, jotakin jätetään ja jotakin uutta otetaan.

Esteenä muutokselle nähtiin myös se, että uuden aloittaminen vaatisi väistämättä muutoksia nykyisessä toiminnassa ja olemassa olevien toimintojen lopettaminen tuntui vaikealta. On vaikeaa lopettaa toimintaa, joka kuitenkin on niille ihmisille, jotka siitä nauttivat, hyvin merkityksellistä.

Mut se että miten meiän voimava resurssit miten me jaketaan sitte tässä... pitäis tosi paljon pitää jättää meiän nykytyöstä pois et voitais mennä uusille urille

mut sitte tota en mä voi mennä sanomaan et diakoniatyön ei enää tarvii tehdä, koska sit me voidaan keskittyä johonkin erityiseen mitä kukaan muu ei voi tehdä, kuitenkin lähimmäistä tarvii moni ihminen... niitä ihmisiä joita me just asetettiin hädän ääripäähän.

Toiminnan kehittämistarpeiden kanssa toisenlaisen tuloksen antavat vastaukset, jotka koskevat hädänalaisiin nykyisin kohdistuvan työn määrää ja muiden työtehtävien aiheuttamia esteitä. Diakoniatyöntekijät arvioivat, että jo nyt lähes kaikki tehtävä työ tehdään hädän ääripäässä, ainakin välillisesti. Prosenttiarvot tästä vaihtelivat 50–100 prosentin välillä. Samalla lailla hädänalaisten osuus asiakkaista on tuon saman prosenttijajonnan välissä. Kysyttäessä muiden tehtävien suhteesta hädänalaisten auttamiseen kuluva ajasta, diakoniatyöntekijät arvioivat, että muut työtehtävät vievät jonkin verran työaika (keskiarvo 3,34 / 6) hädänalaisten kohtaamiselta. Myös kysymys siitä, pitäisikö olla enemmän aikaa hädänalaisten kohtaamiseen, antaa vastaavanlaisen tuloksen (keskiarvo 3,54 / 6). Tosin näiden osalta keskiarvot eivät kerro koko totuutta. Riihimäellä molempien ja Raisiossa jälkimmäisen väittämien tulokset hajosivat ääripäihin vastaajien kesken. Hieman ristiriitaista näissä tuloksissa on se, että diakoniatyöntekijät esittelivät muutostarpeita ja -halukuutta ja kertoivat muuttuneesta tulevaisuuden diakoniasta, jossa hädänalaiset kohdattaisiin paremmin. Ja toisaalta osa arvioi jo nyt tekevänsä kaiken työn hädänalaisten parissa, ja pystyvänsä kohtaamaan kaikki tarvitsijat. Tällöin muutostarvetta ei välttämättä olekaan.

5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen ja tärkeä. Suomen kirkko on suurien haasteiden edessä jäsenmääräkatonsa vuoksi ja julkisessa keskustelussa juuressa hyvin marginaalisissa kysymyksissä, kuten seksuaalivähemmistöjen asemassa. Opinnäytetyöntekijät ajattelevat, että kirkko etsii nyt uudelleen paikkaansa ja perustehtävänsä Suomessa. 1990 -luvun laman aikana diakoniatyössä tehdyt näkyvät esiintulot ja kansalaisten auttamistoiminta nostivat kirkon

profiilia merkittävästi. Nyt elämme vastaavanlaisia aikoja, mutta kirkko ei reagoi tai ei tee sitä riittävästi tai näkyvästi. Halusimme selvittää mitä tästä paikalliseurakunnan tasolla ajatellaan. Tarkoituksemme oli, että tämä kirkon tehtävä eriarvoistuvassa yhteiskunnassa on asia, joka vaatii ja ansaitsee tulla uudelleen arvioiduksi. (ks. Kananen 2008, 133.) Opinnäytetyö ei pyri esittämään yleispäteviä näkemyksiä diakoniatyöntekijöiden kirkkojärjestyksen määritelmän tulkinnasta, vaan on totta ainoastaan tutkimusajankohtanaan ja niissä työyhteisöissä.

Opinnäytetyömme eettisyyttä ja luotettavuutta on koko sen tekemisen ajan haastanut voimakas hypoteesi siitä, että kirkkojärjestyksen diakoniatyön määritelmän mukaisen työn lisäksi diakoniatyössä tehdään hyvin paljon muutakin kuin hädänalaisten kanssa tehtävää työtä. Olemme tämän tutkimuksen deduktiivisen piirteen tiedostaen pyrkineet tekemään valintamme ja analyysimme luotettavalla ja eettisellä tavalla antaen diakoniatyöntekijöiden kertoa näkemyksensä tutkimuksemme sivuilla tämän ennako-oletuksen häiritsemättä, mutta tutkijan objektiivisuutta se on inhimillisyyden nimissä voinut häiritä. (ks. Kananen 2008, 22–23.)

Tulosten esittämisessä emme halunneet eritellä seurakuntia, etteivät yksittäiset vastaukset erottuisi selkeästi juuri jommankumman seurakunnan henkilöihin. Haastattelujoukko oli pieni ja saattaisi olla mahdollista ainakin arvailla kuka jonkin tietyn kommentin on sanonut. Sen vuoksi pyrimme häivyttämään seurakuntien väliset vastuserot. Mielestämme oli tärkeää, etteivät vastaajat yksilöityisi hankalissakaan aiheissa heille itselleen epäedullisella tavalla arvioidessaan avoimesti työnsä haasteita ja mahdollisuuksia. Toisaalta tulosten luotettavuutta ja yleistettävyyttä lisäsi se, että tulokset olivat molempien seurakuntien suhteen hyvin samansuuntaisia.

Haastatteluvastausten tulkinnan luotettavuutta lisäsi se, että olemme keskustelleet tuloksista ja niiden erilaisista merkityksistä vertaillen tulkintoja ja kumpikin omaa näkemystään perustellen. Näistä keskusteluista olemme muodostaneet yhteisen synteesin tulosten pohjalta. Toinen haastattelija työskentelee diakoniatyössä ja toinen on perehtynyt diakoniatyöhön luottamushenkilönä. Kävimme

koko ajan samalla keskustelua ikään kuin diakoniatyön työkentän ja luottamus-henkilönäkökulman välillä.

Olemme opinnäytetyössämme kuvanneet tarkasti sen teon vaiheet ja eri vaiheisiin liittyneet valinnat. Valintojen taustalla on jatkuvasti ollut tutkimuskysymyksen ja teemojen luoma punainen lanka. Valintojen merkitys laadullisessa tutkimuksessa on keskeinen, koska niillä on merkittävä ohjausvaikutus tutkimukselle ja siten myös sen luotettavuudelle. Tutkimusaineiston analysointi on tehty kahden samoihin lopputuloksiin päätyneen opinnäytetyöntekijän voimin, mikä vahvistaa tutkimuksen reliabiliteettia. (Kananen 2008, 124–125.) Luotettavuutta lisää myös se, että haastattelukysymyksissä käytettiin eri menetelmiä, avoimia kysymyksiä, numeerisia arvioita asteikolla sekä parityöskentelyä. Näin yhdellä menetelmällä saaduista vastauksista saatettiin hankkia vahvistusta toisessa kohdassa saatuihin tuloksiin. Voisikin sanoa, että tutkimuksen toteuttamisessa on triangulaation piirteitä johtuen useammasta, kuin yhdestä tutkijasta ja monipuolisesti kerätystä aineistosta. (ks. Hirsjärvi ym. 1997, 231–233.)

Tutkimustuloksen luotettavuutta olisi lisännyt se, jos olisimme lisänneet aineistoon haastatteluiden lisäksi seurakuntien diakoniatyömuotojen toimintaa koskevan materiaalin, mm. toimintasuunnitelmat ja työalakuvaukset. Haastatteluissa ei tullut esille kaikki se työ, jota haastattelijoiden tulkinnan mukaan tehdään hädän ääripäässä olevien ihmisten auttamiseksi. Haastattelukysymyksiin olisi ollut hyvä lisätä tarkentavia kysymyksiä työn ja muutostarpeiden konkretiasta. Opinnäytetyön tehtävänä oli kuitenkin saada esiin nimenomaan diakoniatyöntekijöiden ääni ja tulkinta ja välttää haastattelijoiden omaa arviota kunkin työtavan osumisesta kirkkojärjestyksen määritelmään.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastateltavat olivat kaikki yhtä mieltä siitä, että hädänalaisten auttaminen ja kirkkojärjestyksen diakoniamääritelmän toteuttaminen on edelleenkin tärkein arvo diakoniatyössä. Hädänalaisten kohderyhmien nimeäminen perinteisten kohderyhmien mukaan ei sen sijaan ollut niin yksinkertaista. Monien eri kohderyhmien sisällä todettiin olevan hädänalaisia ihmisiä, mutta paljon myös ei hädänalaisia ihmisiä. Kuitenkin diakoniatyöntekijät nimesivät hädänalaiset asiakasryhmät noudatellen paikallisten sosiaaliviranomaisen näkemyksiä huono-osaisimpien ryhmistä. Myös tässä työssä esillä olleen Määtän (2010) sosiaaliturvan väliinputoajia koskevassa tutkimuksessa mainitut huono-osaisten ryhmät kuuluivat diakoniatyöntekijöiden ammattitietoon. Merkittäviä ristiriitaisuuksia ei näiden kohderyhmien nimeämisessä ilmennyt.

Ristiriitaa tutkimustuloksissa aiheutti se, että diakoniatyöntekijät puhuivat muutostarpeista, haaveilivat toisenlaisesta tulevaisuudesta ja olivat aidosti huolissaan hädästä, joka ei tule näkyviin. Nykyistä työtä arvioidessaan he esittivät perusteluja, prosentteja ja väitteitä, jotka puolsivat nyt tehtävän työn kattavuutta ja laatua hädänalaisuusvaatimuksen suhteen. Tällaisia ristiriitaisuuksia tuli esille asiakasryhmien valintaa, työajan käyttöä ja työn suunnittelua koskevissa vastauksissa eli oikeastaan kaikessa muussa paitsi arvopohjassa, jonka hädänalaisten ihmisten auttamiseen liittyvä missio allekirjoitettiin yksimielisesti.

Asiakasryhmien arvottaminen hädänalaisuuden perusteella koettiin vaikeaksi tai mahdottomaksi monessakin mielessä. Hädän kokemuksen subjektiivinen ulottuvuus nousi voimakkaasti esille. Huono-osaisia ryhmiä mainittiin, muttei asiakasvalintaperusteena. Haastatteluissa kuitenkin kerrottiin myös asiakkaista ja tilanteista, joiden ei katsottu kuuluvan diakonisen avun piiriin. Joidenkin asiakkaiden tarpeet oli siis voitu kyseenalaistaa hädän subjektiivisesta luonteesta huolimatta. Toisaalta ihmisen torjuminen tai avun annon rajaaminen oli vaikeaa. Hädän subjektiivinen tulkinta johti siihen, että joidenkin haastateltavien mielestä lähes kaikki ja joidenkin mielestä jopa aivan kaikki asiakkaat, joiden kanssa työskennellään, voitiin määritellä hädänalaisiksi.

Työalojen sisäiset työmuodot oli päätetty jo ennen nyt virassa olevien viranhaltijoiden tuloa tehtäviinsä. Vanhojen työmuotojen muuttamisen kerrottiin olevan vaikeaa. Kuitenkin oman työn kehittämiseen koettiin olevan hyvät mahdollisuudet. Joihinkin näistä työmuodoista viitattiin työn historiasta muotoutuneena painolastina yksilöimättä kuitenkaan, mistä työmuodoista oli kysymys. Työnsisältöjen muuttaminen näyttäytyi toisaalta vaikeana, toisaalta taas osa työntekijöistä kertoi, että he pystyivät hyvinkin nopeasti reagoimaan uusiin tarpeisiin ja toteuttamaan jotain uutta tarvittaessa. Osa haastateltavista kertoi kokevansa, että koko ajan tehdään työtä muutoksessa ja että isompien muutosten tekeminen vaatii päättäjiltä ja esimieheltä luvan jättää jotain vanhaa pois. Haastatteluissa päättäjinä mainittiin luottamushenkilöt ja kirkkoherra.

Asiakasryhmissä todettiin olevan hädänalaisia asiakkaita joukossa, vaikei ryhmä itsessään olisikaan hädänalaisten tarpeita varten. Tällainen ryhmä saattoi olla vaikka virkistystoimintaan osallistuvat ikäihmiset. Tämän kaltaisissa ryhmissä diakoniatyöntekijä voi painottaa työssään hädänalaisten auttamista. Muuten ryhmä saattoi toimia eräänlaisena etsivän työn foorumina. Näillä perusteilla esitettiin, että tämäkin työ voitiin lukea hädänalaisten kanssa tehtäväksi työksi. Tietysti ryhmä itsessään palveli myös hädänalaisia asiakkaita vertaisryhmätoiminnan näkökulmasta. Vasta-aiheena kuitenkin oli puhetta siitä, etteivät nämä virkistyspäivän kaltaiset leiritoiminnot tai muut olleet suoranaisesti hädänalaisten parissa tehtävää työtä.

Työssä kohdatuista asiakkaista hädänalaisiksi luokiteltiin 50 %– 100 %. Siihen nähden, kuinka paljon puhuttiin vain osittain hädänalaisia sisältävistä ryhmistä, on prosenttiarvio vähintäänkin optimistinen. Diakoniatyöntekijät kertoivat myös, että he pystyvät kohtaamaan kaikki avuntarvitsijat ja vielä kohtuullisen nopeasti. Samanaikaisesti he olivat huolissaan heistä, jotka jäävät avun ulkopuolelle ja joiden hädästä ei olla vielä edes tietoisia. Jokelan (2011) tutkimuksen kanssa samalla tavoin oltiin tietoisia siitä, että äänekkäin asiakas on se, joka kiinnittää työntekijän huomion ja herättää reagoimaan. Usein ensisijaisesti palvellaan niitä, jotka osaavat hakea apua ja osaavat ilmaista niin hengelliset kuin muutkin tarpeensa.

Diakoniatyöntekijät kertoivat aktiivisesti seuraavansa yhteiskunnallista muutosta ja kertoivat olevansa valmiita reagoimaan esiin tuleviin muutoksiin. Konkreettisia esimerkkejä tällaisista muutoksista tuli kuitenkin vaatimattomasti esille. Hädänalaisille suunnattuja työmuotoja ja toimintoja esiteltiin suppeasti. Haastateltavat eivät konkretisoineet keskeisten huono-osaisten ryhmien päihdeongelmaitten tai mielenterveysasiakkaiden kanssa tehtävää työtä, vaikka taustatiedon mukaan sitä seurakunnissa tehdäänkin.

Työajan käytöstä puhuttiin haastatteluissa paljon. Diakoniatyöntekijät olivat harmissaan välillisen työn määrästä ja erilaisista yleisen seurakuntatyön tapahtumista ja muista velvoitteista, jotka vievät pois olennaisesta eli hädänalaisten auttamisesta. Kuitenkin haastatteluissa puhuttiin, että lähes kaikki työaika kuluu hädänalaisten auttamiseen. Tämä selittyy välillisen ja välittömän työn suhteella, jossa välillinenkin työ laskettiin työksi hädänalaisten auttamiseksi. Tällaista välillistä työtä oli muun muassa kalenterityö, palaverit ja leirien ja tilaisuuksien suunnittelu. Välillinen työ määriteltiin hädänalaisten auttamiseksi, mikäli se liittyi hädänalaisia jollain tavalla koskettavaan työhön. Tämä huikeaksikin haastatteluissa kutsuttu välillisen työn osuus oli sellainen, jonka kuormittavuutta yleisesti moitittiin, mutta ei varsinaisesti oltu pyritty vähentämään. Toisaalla haastattelussa diakoniatyöntekijät kokivat pystyvänsä määrittelemään omaa työajankäyttöään oikein hyvin. Välillisen ja välittömän työn suhteeseen liittyvä muutostarve tulee voimakkaasti esille tulevaisuuden muistelussa, jossa pääpaino on asiakkaiden kanssa tehtävässä työssä ja kuormittavat rakenteet minimissään.

Tulevaisuuden muistelun unelmissa diakoniatyöntekijät laskivatkin mielikuvituksen valloilleen ja rakensivat kuvan diakoniasta, joka keskittyi ihmisten kohtaamiseen ja teki aktiivista etsivää työtä verkostojen kanssa. Unelmien diakoniatyössä foorumit, joissa asiakkaita kohdataan, olivat kansan keskellä kauppakeskuksissa ja ”toreilla ja turuilla”. Kuitenkin viime vuosien järjestelyt diakoniatyön saavutettavuuden suhteen ovat olleet enemmän kynnyksiä nostavia kuin laskevia. Tällaisena esimerkkinä on ajanvarauksella oleva akuuttityö. Tämä on perusteltu valinta monessa suhteessa, mutta ristiriitainen unelman kanssa. Olisiko sen rinnalla syytä olla avoimempia toimintatapoja? Opinnäytetyöntekijät eivät näe esiteitä näiden unelmien toteuttamiselle.

7. POHDINTA

Johtopäätöksissä tulee esiin diakonia, jonka arvoissa hädänalaisuus on keskiössä, mutta joka on kriisissä omien valintojensa ja rohkeutensa kanssa. Tuloksissa näkyy voimakas halu tehdä työtä omien arvojen mukaisesti ja se tulkintamme mukaan aiheuttaa tarpeen perustella omat valinnat ja tekemättömät valinnat parhain päin. Toki on haastavaa kyseenalaistaa asiakasvalinnat ja omat rutiinit ja rakenteet, mutta toinen vaihtoehto on elää työn omien arvojen ja valintojen välisessä ristiriidassa. Myös passiivisuus asiakasvalinnan tai etsivän työn suhteen on aktiivinen valinta.

Diakonia on ollut erilaista eri aikoina, työalue on aina ollut laaja. Tärkeää on ollut kulloinkin löytää relevantit työn kohteet, löytää heikoimmassa asemassa olevat ihmiset ja tukea heitä. Nykyään taloudellisten intressien määräämänä tulee pohdita myös toiminnan vaikuttavuutta. Voidaanko diakoniatyössä valita asiakkaita tai työn sisältöjä vaikuttavuus- tai tulosajattelun pohjalta, ja miten vaikuttavuutta voidaan arvioida? Olisiko vaikuttavinta panostaa esimerkiksi lapsiperheiden ongelmien ennaltaehkäisyyn? Sillä työllä voitaisiin vaikuttaa ehkäisevästi lasten ja nuorten syrjäytymiseen ja olla katkaisemassa sukupolvesta toiseen kasaantuvaa huono-osaisuutta. Vai onko se ristiriidassa diakoniatyön määritelmän kanssa? Voidaanko diakoniatyössä auttaa ennen kuin ihminen on hädän ääripäässä vai kuuluisiko ennaltaehkäisevä työ yhteiskunnan hoidettavaksi?

Tiukan tulkinnan mukaan diakoniatyön tulisi jättää kaikki muu ja keskittyä vain hädänalaisten kanssa tehtävään työhön. Hädänalaisimpien kanssa toimintaan keskittyminen edellyttäisi paikallista tutkimusta ja etsivää työtä. Mihin seurakuntadiakonian isä Aarnisalo neuvoisi tänään aloittavaa työntekijää lähtemään? Aarnisalo neuvoi aikalaisiaan ensin kysymään vaivaishoitolistaa. Olisiko se tänään keskustelua sosiaali- ja terveystoimittajan kanssa? Kun diakonissa oli selvittänyt kylän vaivaiset vaivaishoitolistasta, Aarnisalo ohjasi hänet aloittamaan kotikäynnit kylän kaukaisimmasta mökistä ja kyselemään siellä kuulumiset ja ihmisten tarpeet. (Aarnisalo 1897, 12–18.)

Kotikäyntityötä tehdään edelleen. Se vie paljon aikaa mutta mahdollistaa ihmisen kokonaisvaltaisen kohtaamisen, keskittymisen yhteen ihmiseen tai perheeseen kerrallaan. Aarnisaloon hengessä diakoniatyöntekijät selvittävät kotikäynneillään ihmisten tarpeet. Jos suurimpana huolena on yksinäisyys, työntekijät pyrkivät saattamaan ihmiset yhteyteen toistensa kanssa tai ohjaavat vapaaehtoisen käymään yksinäisten kodeissa.

Kuten Aarnisaloon aikana, koordinoivat diakoniatyöntekijät nykyäänkin hyväntekeväisyyttä ja ohjaavat ihmisiä auttamaan lähimmäisiään. Yksi haastateltava ehdotti, että diakoniatyöntekijöiden ammattinimike muutettaisiin diakoniatyönohjaajaksi, joka kuvastaisi työn koordinoivaa luonnetta yksin tekemisen vastapainoksi. Diakoniatyölle on tärkeää tuoda näkyviin työnsä sisältöjä. Resurssien vähetessä on yhä tarkemmin pohdittava ja rajattava, mihin diakonian ammattilaiset aikansa käyttävät. Diakonia on määritelty kirkkolaisissa koko seurakunnan tehtäväksi, niin palkattujen työntekijöiden kuin seurakuntalaistenkin yhteiseksi työksi. Yhtenä seurakunnan erityisosaamisalueena ovat erilaiset vertaistukiryhmät ja kokoavat ryhmätoiminnot. Toisaalta hyvin tärkeää olisi pyrkiä myös yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, vaikuttamaan siihen, että kaikkein heikoimmassa olevista pidetään edelleen huolta ja että turvaverkkojen väliinpuotoajat saavat avun.

Vaikka tänään ei lähdetä tyhjältä pöydältä, on silti mahdollista kyseenalaistaa se, mitä tehdään, ja muuttaa kurssia, jos tahtoa ja tarmoa löytyy. Ensin kuitenkin täytyisi vapauttaa aikaa. Opinnäytetyön tekijöille tuli vahva vaikutelma siitä, että kalenterin raivaaminen jonkin tuntemattoman tieltä oli todella haastava ajatus. Diakoniatyöntekijöillä oli korkea työmoraali, johon ei kuulu asiakkaiden tai asiakasryhmien tarpeiden torjuminen ilman perusteltua tietoa siitä, mitä tärkeämpää tilalle tulee. Paradoksaalista on se, että uutta ei voida aloittaa, tai edes alkaa etsiä ilman tuota aikaa. Konkreettisia esityksiä työn sisällön muuttamisesta tuotiin melko vähän esille. Mitä päättäjät ja esimiehet vastaisivat, jos diakoniatyöltä tulisi konkreettinen, perusteltu esitys työn kehittämistä ja uudelleen järjestelystä? Luulisimme, että vastaanotto voisi olla innostunut. Vähintäänkin se käynnistäisi seurakunnissa merkittävän ja tarpeellisen keskustelun seurakunnan diakonisesta tehtävästä ja sen ydinasioista. Mielenkiintoista olisi selvittää, millä tavoin päättäjien toiminta vaikuttaa diakoniatyön sisältöihin, ja estävätkö heidän päätöksensä

diakoniatyöntekijöitä toimimasta hädän ääripään hyväksi. Muina jatkotutkimuksen aiheina olisi kiinnostavaa tutkia, miten diakoniatyön sisällöt määrittävät ja kuka niistä päättää.

Tekijät pitävät opinnäytetyönsä tuloksia relevantteina diakoniatyön kehittämisen kannalta. Tulokset vahvistavat ajatusta diakoniatyön määritelmän merkittävydestä työn arvopohjana, mutta toteutuksena se on vain osa todellisuutta. Yhteiskunnalliset muutokset ovat muuttaneet diakoniatyön käytäntöjä näiden 70 vuoden aikana. Yhtenä vankkana perusteluna diakonian saamiseksi osaksi seurakunnan tehtäviä 1940-luvulla piispa Sormunen esitteli huolestuttavan maallistumiskehityksen. Yhtälailla nykyisin kirkon suurena huolena on kirkosta eroaminen ja maallistumiskehitys. Voimme käyttää piispa Sormusen kanssa samoja perusteita diakoniatyön vahvistamiselle tänä päivänä. Myös 1990-luvulla kansan luottamus kirkkoon kasvoi diakoniatyössä laman uhrien hyväksi tehdyn auttamistyön seurauksena kaksinkertaiseksi.

Vaikka tämä opinnäytetyö on tehty kahden eri seurakunnan työntekijöiden ajatuksista, uskomme että tuloksia voi kohtuullisissa määrin soveltaa myös moniin muihin seurakuntiin ja kenties Suomen kirkon diakonityöhön laajemminkin. Vaikka seurakuntia ei ole ohjattu toteuttamaan diakoniaa identtisellä tavalla, on toteutuksissa yleisen käsityksen mukaan päädytty melko samanlaisiin ratkaisuihin.

Unelmadiakonian yksi tunnusomainen piirre oli diakoniatyöntekijöiden haave jalkautua sinne, missä ihmiset ovat. Myös toimitiloja toivottiin ihmisten pariin, helposti saavutettaviksi. Työtä haaveiltiin tehtävän verkostojen kanssa yhdessä. Tällainen työn suuntaus on tämän opinnäytetyöntekijöiden mielestä erittäin kannattavaa. Tämä voisi olla pohja avoimmemmalle diakonialle, joka ei keskity niinkään omien toimintojensa kehittämiseen ja joskus ehkä yksinäiseenkin suunnitteluun, vaan avaa itsensä toimimaan alueellaan yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa siellä, missä kulloinkin tarvitaan. Tällainen diakonia voisi toimia myös tienraivajana avoimelle kirkolle, joka voisi toimia samoin.

LÄHTEET

- Aarnisalo, Otto 1897. Suomen kirkon diakoniakysymys ja diakonia, eli seurakunnallinen vaivaishoito. Teoksessa Matti Ojala. Etsivän kirkon puolesta. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja LXXIV. Helsinki: Suomen teologinen kirjallisuusseura, 9-18.
- Diakoniatoimikunnan mietintö 1942. Teoksessa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon viidennentoista varsinaisen yleisen kirkolliskokouksen pöytäkirjain liitteet. Turku.
- Gothóni, Raili 2006. Velat anteeksi? Akordirahaston arviointitutkimus. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja, 2006:1.
- Gothóni, Raili; Helosvuori, Riitta; Kuusimäki, Kalle ja Puuska Karoliina 2012. Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja.
- Helin, Matti; Hiilamo, Heikki & Jokela, Ulla 2010. Diakoniatyö. Asiakkaan palveluksessa. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Helsingin diakonissalaitos i.a. viitattu 3.3.2015 <https://www.hdl.fi/fi/konsernin-artikkelit/237-toiminta/historia/184-sisarkodista-konserniksi>
- Hiilamo, Heikki 2010. Laman uhrien auttaminen diakoniatyössä 1990-luvulla. Artikkelijulkaisussa Diakonian tutkimus 2010 (1). DTS - Diakonian tutkimuksen seura, 7–26.
- Hirsijärvi, Sirkka; Remes, Pirkko ja Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Ihamäki-Salo, Marikka 2008. Armeliaisuudesta universaalipalveluihin. Kunnan sosiaalitoimen tehtävien muuttuminen kunnallishallinnon kehitysvaiheiden aikana. Tampereen yliopisto. Yhdyskuntatieteen laitos. Pro gradu –työ.
- Ilkka-Ahola, Sirpa 2001. Suomalaisen diakonian juurilla. Otto Aarnisalons seurakuntadiakonia Virroilla 1895–1899. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B raportteja 7. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

- Jokela, Ulla 2011. Diakoniatyön paikka ihmisen arjessa. Diakonia-ammattikorkeakoulun A tutkimuksia 34. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Väitöskirja.
- Juntunen, Elina (toim.) 2009. Diakoniatyö kartalle. Näkökulmia espoolaisen diakoniatyön nykytilaan ja kehittämistarpeisiin. Tutkimuksia ja selvityksiä 1, 2009. Espoo: Espoon seurakuntayhtymä.
- Juntunen, Elina; Grönlund Henrietta ja Hiilamo, Heikki 2006. Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:7. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Kananen, Jorma 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kangas Olli ja Ritakallio Veli-Matti 2005. Köyhyyden teoria ja käytäntö. Teoksessa Saari Juho (toim.) Köyhyyspolitiikka. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 28–62.
- Kansanaho, Erkki ja Hissa, Pentti I 1979. Palveleva kirkko. Helsinki: Kirjaneliö
- Kaukovalta, Kyösti 1940. Suomen maalaiskuntien kunnallisen itsehallinnon historia. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.
- Keskinen, Kimmo 2012. Työajattomuudesta työaikaan. Työaikakokeilu Raision seurakunnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak-länsi, Pori. Sosionomi-Diakoni. Opinnäytetyö.
- Kettunen, Paavo 2001. Leipää vai läsnäoloa? Asiakkaan tarve ja diakoniatyöntekijän työnäky laman puristuksissa. Kirkon tutkimuskeskuksen sarja A Nro 76. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kiiski, Jouko 2013. Diakoniatyöntekijä – rinnallakulkija ja kaatopaikka Diakoniabarometri 2013. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 33. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kinnunen, Kaisa (toim.) 2009. Sairas köyhyys. Tutkimus sairauteen liittyvästä huono-osaisuudesta diakoniatyössä. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:7. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Kirkkojärjestys 1993 8.11.1991/1055. Viitattu 10.2.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055>

- Kirkkolaki 1944. Teoksessa: Kirkolliskokouksen pöytäkirjat 15 1943. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon viidennentoista varsinaisen yleisen kirkolliskokouksen pöytäkirjat 1943. Turku.
- Kirkkolaki 1993 26.11.1993/1054. Viitattu 10.2.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054>
- Kirkolliskokouksen pöytäkirjat 15 1943. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon viidennentoista varsinaisen yleisen kirkolliskokouksen pöytäkirjat 1943. Turku.
- Kirkon tilastollinen vuosikirja 2013. 2014. Suomen ev.- lut. kirkon julkaisuja 18. Helsinki: Kirkkohallitus [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/8A75CE045AD09FE4C22577AE00256611/\\$FILE/Kirkon_tilastollinen_vuosikirja_2013_Lopullinen_v2.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/8A75CE045AD09FE4C22577AE00256611/$FILE/Kirkon_tilastollinen_vuosikirja_2013_Lopullinen_v2.pdf)
- Kotisalo, Helena ja Rättyä, Lea 2014. Diakonissat terveyden edistäjinä. Diakonia-ammattikorkeakoulun B raportteja 58. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Lemmetyinen, Antti 2000. Ruokapankit kirkon diakonian työmuotona. Teoksessa Matti Heikkilä; Jouko Karjalainen & Mikko Malkavaara (toim.) Kirkonkirjat köyhyydestä. Kirkkopalvelujen julkaisuja n.o 5. 2000. Helsinki: Kirkkopalvelut, 195–202.
- Malkavaara, Mikko 2000. Diakonian, teologian ja diakonian teologian murrokset. Teoksessa Matti Heikkilä; Jouko Karjalainen & Mikko Malkavaara (toim.) Kirkonkirjat köyhyydestä. Kirkkopalvelujen julkaisuja n.o 5. 2000. Helsinki: Kirkkopalvelut, 17–57.
- Malkavaara, Mikko 2007. Suomalaisen diakoniatyön taustat ja nykytilanne. Teoksessa Latvus, Kari ja Elenius, Antti (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 83–121.
- Malkavaara, Mikko 2009. Diakonian 140 vuotta Suomessa. Teoksessa Anno Domini 2009. Diakoniatieteen vuosikirja. Mikko Lahtinen, Terttu Pohjolainen, Tuulikki Toikkanen (toim.) Lahti: Lahden diakoniasäätiö. Lahden diakonian instituutti.
- Määttä, Anne 2010. Toimeentulotuen väliinpuotoajat. Janus -Sosiaalipolitiikan ja Sosiaalityöntutkimuksen aikakausilehti, 2010 (1), 20–34.

- Palmu, Harri; Salomäki, Hanna; Ketola, Kimmo ja Niemelä, Kati 2012. Haastettu kirkko. Suomen evankelisluterilainen kirkko vuosina 2008–2011. Kirkon tutkimusseuran julkaisuja 115. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Raision kaupunki i.a. Kaupunki lukuina. Viitattu 14.2.2015. http://www.raision.fi/kuntainfo/kaupunki-lukuina/fi_FI/kaupunki-lukuina/
- Raision seurakunta i.a. Tukea elämään. Viitattu 15.2.2015. <http://www.raision-seurakunta.fi/tukea-elamaan>
- Riihimäen kaupunki i.a. Tilastokirja 2014. Viitattu 14.2.2015. http://riihimaki.fi/Tiedostot/RIIHIM%C3%84KI_tiedostot/RmkTilastokirjat/Tilastokirjat/Tilastokirja%202014.pdf
- Riihimäen seurakunta i.a. Diakoniatyö. Viitattu 15.2.2015 <http://www.riihimaen-seurakunta.fi/index.php?id=134>
- Roivainen, Irene 2014. Yhteiskunnan murros ja diakonia. Artikkelijulkaisussa: Diakonian tutkimuksen aikakausikirja 2014 (1), 56–66.
- Ryökäs, Esko 2006. Kokonaisdiakonia. Diakoniakäsityksen opilliset liittymät. Diakonia ammattikorkeakoulu A tutkimuksia 14 2006. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Rättyä, Lea 2009. Diakoniatyö yksilöllisenä ja yhteisöllisenä auttamisena yhteiskunnallisessa muutoksessa. Kuopion yliopiston julkaisuja e. yhteiskuntatieteet 179. Kuopio: Kuopion yliopisto. Väitöskirja.
- Rättyä, Lea 2010. Diakoniatyöntekijöiden kuvauksia työstään ja siinä jaksamisestaan. Diakonia-ammattikorkeakoulun A tutkimuksia 24, lisensiaattitutkimus. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Saarni, Mirja 2015. Sosiaali- ja terveysjohtaja, Riihimäen kaupunki. Riihimäki. Henkilökohtainen tiedonanto 13.2.
- Sandberg, Juha 2015. Sosiaali- ja terveysjohtaja. Raision kaupunki. Rasio. Henkilökohtainen tiedonanto 20.3.
- Siltaniemi, Aki; Perälähti, Anne ja Eronen, Anne 2009. Kansalaisbarometri 2009. Helsinki: Suomen sosiaali ja terveys ry.
- Sormunen, Eino 1952. Diakonian käsikirja.

- Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. Tilastotietoa Suomen evankelisluterilaisesta kirkosta. Viitattu 14.2.2015. <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/1BF5DD59AC571F2BC225741A0047D4B2?OpenDocument&lang=FI>
- Särkelä, Mona 2009. Miten huono-osainen voi olla osallinen? Tarkastelussa päihteenkäyttäjien, toimeentulotuen saajien, vankien ja asunnottomien osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Progradu -työ.
- Terveysten ja hyvinvoinninlaitos i.a. Sotkanet. Viitattu 14.2.2015. <http://uusi.sotkanet.fi/taulukko/xu3/114/3/2C/0/>
- Tilastokeskus i.a. Kuntien avainluvut. Viitattu 14.2.2015. <http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/>
- Veikkola, Juhani (toim.) 2003. Vastuun ja osallisuuden yhteisö. Diakonia- ja yhteiskuntatyön linja 2010. Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2003:9. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Yeung, Anne Birgitta 2006. Diakonia hyvinvointivaltion puolustajana. Terveisiä työntekijöiden perspektiivistä. Diakonian työnäky ja suhde hyvinvointivaltioon. Artikkelijulkaisussa Diakonian tutkimus 2006 (1), 29–43.
- Yeung, Anne Birgitta 2007. Diakonia ristipaineiden aallokossa. Diakonian työnäky ja suhde hyvinvointivaltioon. Artikkelijulkaisussa: DTS - Diakonian tutkimuksen aikakauskirja 2007 (1), 5–25.

LIITE 1: HAASTATTELUKYSYMYKSET

Keitä ovat hädän ääripäässä olevat?

- Mitkä ihmisryhmät ovat mielestänne hädän ääripäässä kirkkojärjestyksen tarkoittamalla tavalla?
- Keitä ovat ne joita ei muilla tavoin auteta?
- Mihin näkemyksenne perustuu? (mutu -tuntuma, seuraatteko tilastoja...)
- Millä tavalla diakoniatyön näkemys huono-osaisuudesta poikkeaa jotenkin esim. kunnan tai yhteiskunnallisen tutkimuksen näkemyksen kanssa?
- Mitkä asiakasryhmät vastaavat huonoiten määritelmää huono-osaisten kanssa tehtävästä työstä? (paljonko sitä on?)

Mitä konkreettisesti tehdään?

- Miten vastaatte hädän ääripäässä olevien ihmisryhmien tarpeisiin? (toimintamuotoja, kohtaamispaikkoja, työmenetelmiä...)
- Kuinka suuri osan työajasta arvioit menevän näiden ihmisryhmien tarpeisiin vastaamiseen (%)?
- Mitä sellaisia tarpeita / tarvisijoita tiedätte olevan, joihin ette vielä vastaa?
- Mistä vastaamattomuus johtuu? (resurssipula, keinottomuus, organisaation jäykkyys)
- Mitä tarvittaisiin että näihin tarpeisiin voitaisiin vastata, (koulutus, resurssit, työn suunnittelun vapaus)

Suunnittelu/kehittäminen

- Miten käytte keskustelua työryhmässä hädänalaisten ryhmistä ja yhteiskunnallisesta muutoksesta?
- Millä tavalla käyty keskustelu vaikuttaa mielestäsi tehtäviin valintoihin työn kohdentamisen suhteen?
- Kuinka suuri osa resursseista on vuosittain ns. vapaassa käytössä ja kuinka suuri osa on vakioiduissa tehtävissä?
- Millä tavalla hädänalaisten auttaminen on huomioitu työalavastuita jaettaessa / valittaessa?

Tulevaisuuden muistelu (parityöskentely) (Nauhalle vain esittelyt)

Kuvitellaan, että huomenaamuna herätään ja on tapahtunut ihme. Diakoniatyöllä on olemassa samat resurssit ja sama porukka, mutta ei lainkaan merkintöjä kalenterissa, eikä lainkaan asiakkaita.

Keneen/mihin kohdistaisitte työnne ensisijaisesti?

Millä tavalla työn suunnittelisitte?

Mihin aikaanne käyttäisitte?

Mihin rahanne käyttäisitte?

Keiden kanssa pyrkisitte verkostoitumaan?

Esittely. Millä tavalla tämä uuden diakoniatyön kuva poikkeaa nykyisestä Kirkkojärjestyksen määritelmään peilaten?

Asteikkotyöskentely

Kaikille laput 1-6

Nostetaan yhtäaikaisesti lappu kunkin kysymyksen kohdalla.

Keskustelua perusteluista jokaisen lapun jälkeen.

- Pystyn vaikuttamaan työaikani käyttöön
1 = en lainkaan – 6 = täysin.

— — — — —

- Koen, että minulla pitäisi olla enemmän aikaa hädänalaisten kohtaamiseen.
1 = ei – 6 = jatkuvasti.

— — — — —

- Muut työtehtävät vievät liikaa aikaa hädänalaisten kohtaamiselta.
1 = ei lainkaan – 6 = täysin samaa mieltä (mitkä tehtävät: yleinen seurakuntatyö, hallinnolliset tehtävät, tiimitoiminta, omat nimetyt työmuodot,)

— — — — —

- Hädänalaisten auttaminen on minulle tärkein arvo diakoniatyöntekijänä.
1 = ei lainkaan – 6 täysin samaa mieltä.

— — — — —

- Hädänalaisten ryhmien ja yhteiskunnallisen muutoksen huomiointi on merkittävin asia työryhmällemme työtä suunnitellessa
1 = täysin eri mieltä, 6 = Täysin samaa mieltä.

— — — — —

Minkä pitäisi muuttua? Kirkkojärjestyksen määritelmän? Oman työn sisällön? Ei oikeastaan minkään?

Miten?

Jäikö jotain vielä olennaista sanomatta tai kysymättä? Haluatteko jotain sanoa haastattelusta jotakin?

LIITE 2: AINEISTON ANALYYSISSÄ KÄYTETYT MIELIKUVAKARTAT

